

Treball de Fi de Grau

Títol

Amèrica Llatina, set històries i un continent

Autoria

Ferran Dalmau Pujol

Professorat tutor

Vicenç Tamborero i Viadiu

Grau

Comunicació Audiovisual	☐
Periodisme	☒
Publicitat i Relacions Públiques	☐

Tipus de TFG

Projecte	☒
Recerca	☐

Data

1 de juny de 2022

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Amèrica Llatina, set històries i un continent		
Castellà:	América Latina, siete historias y un continente		
Anglès:	Latin America, seven stories and a continent		
Autoria:	Ferran Dalmau Pujol		
Professorat tutor:	Vicenç Tamborero i Viadiu		
Curs:	2021/22	Grau:	Comunicació Audiovisual
			Periodisme
			Publicitat i Relacions Públiques
			✓

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Amèrica Llatina, diversitat, identitat, cultura, emigració, indígenes, nacionalisme
Castellà:	América Latina, diversidad, identidad, cultura, emigración, indígenas, nacionalismo
Anglès:	Latin America, diversity, identity, culture, migration, indigenous, nationalism

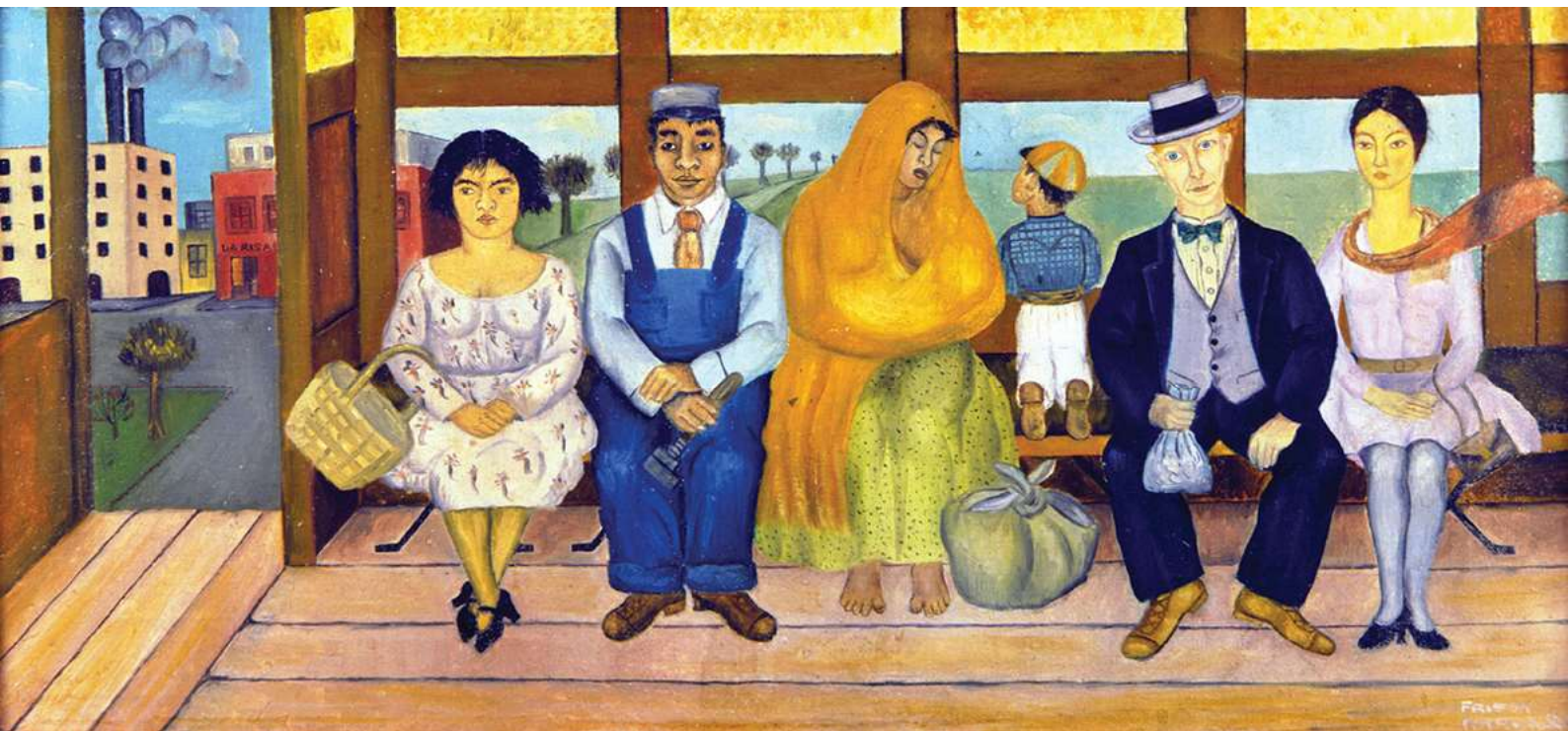
Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Aquest projecte proposa un reportatge que uneixi les històries de diferents països d'Amèrica Llatina, amb l'objectiu de reivindicar les diferències de cada nació. A través dels relats de ciutadans d'Argentina, Bolívia, Colòmbia, Costa Rica, Cuba, Mèxic i Uruguai es planifica la redacció d'un llibre que abordi les realitats socials d'aquest països i del conjunt d'Amèrica Llatina, tal i com va fer Eduardo Galeano el 1971.
Castellà:	Este proyecto propone un reportaje que una las historias de distintos países de América Latina, con el objetivo de reivindicar las diferencias de cada nación. A través de los relatos de ciudadanos de Argentina, Bolivia, Colombia, Costa Rica, Cuba, México y Uruguay se planifica la redacción de un libro que aborde las realidades sociales de estos países y del conjunto de América Latina, como Eduardo Galeano en 1971.
Anglès:	The aim of this project is to create a report that unites the history of different countries in Latin America, with the purpose of claiming the particularities of every country. Travelling through de stories of Argentina, Bolivia, Colombia, Costa Rica, Cuba, Mexico and Uruguay citizens, it is planned the writing of a book that adresses the different social realities of this countries, as Eduardo Galeano did in 1971.

Ferran Dalmau

Amèrica Llatina, set històries i un continent

Un reportatge que uneix i diferencia un territori unificat

El camión, de Frida Kahlo, 1929.

“Soy un escritor que quisiera contribuir al rescate de la memoria
secuestrada de toda América, pero sobre todo de América Latina,
tierra despreciada y entrañable”

Eduardo Galeano

“Fins que els lleons tinguin el seus propis historiadors, les històries de
cacera seguiran glorificant al caçador”

Proverbi africà

Agraïments

Al Gabriel, la Nancy, la Claudia, la Tomasa, la Victoria, la Marta i la Marcela per la predisposició a ser les parades d'aquest viatge.

Al Vicenç Tamborero i Viadiu per ajudar-me a seguir dins del traçat durant tot el trajecte.

Al Thiago, el Dani, la Sandra, el Ramon i la Nahia per presentar-me a algunes de les persones d'aquest camí.

Als meus pares pel suport emocional durant la feina.

A la Lara per ser sempre a la cadira del costat.

A Eduardo Galeano per ser qui va motivar les ganes de fer-ho.

Índex

1. Introducció	5
1.1. En què consisteix	5
1.2. D'on ve i perquè	6
1.3. Pertinença professional	8
2. Objectius	10
2.1. Principals	10
2.2. Secundaris	10
3. Metodologia del reportatge	12
3.1. Contingut	12
3.1.1. Criteris de selecció	12
3.1.2. Elaboració	16
3.2. Forma	17
4. Antecedents	19
5. Pla de projecte	22
5.1. Format	22
5.2. Fases de producció	25
5.2.1. Preproducció	25
5.2.2. Producció	31
5.2.3. Postproducció	31
5.3. Possibilitats de comercialització	32
5.4. Localitzacions fotografiables	36
5.5. Previsió econòmica	44
6. Reportatge	48
6.1. Argentina. Fugint del corralito	48
6.1.1. El corralito que ho va canviar tot	49
6.1.2. Nancy Navarro. Argentins a la fuga.	51

6.2. Bolívia. Dos mercats de coca enfrontats	53
6.2.1. La perversió cocalera	53
6.2.2. Tomasa Medina. A Bolívia, Rosa Parks balla.	55
6.3. Colòmbia. Eterna Guerrilla	57
6.3.1. Les FARC i el govern, dos terratinents	57
6.3.2. Marta. Un perdó inesperat.	59
6.4. Cuba. Florida, capital la Havana	60
6.4.1. La petita Havana	60
6.4.2. Gabriel Márquez. Miami no és ciutat per als pobres.	62
6.5. Mèxic. Els cacics d'avui	64
6.5.1. El caciquisme latent	65
6.5.2. Claudia Martinez. Periodista busca feina, i casa, i fills.	66
6.6. Costa Rica. La pau desarmada	68
6.6.1. Un país sense exèrcit	68
6.6.2. Marcela Villalobos	69
6.7. Uruguai. <i>Mi paisito</i> .	71
6.7.1. "Uruguay nomá"	71
6.7.2. Un dia normal amb la Victoria García	72
7. Conclusions	74
8. Bibliografia	77
9. Annexos.	80
9.1. Entrevista a Gabriel Márquez	80
9.2. Entrevista a Nancy Navarro Montoya	83
9.3. Entrevista a Marcela Villalobos	85

1. Introducció

1.1. En què consisteix

Aquest treball es basa en l'elaboració d'un projecte de reportatge que analitza la diversitat social d'hispanoamèrica a través de les històries de persones comunes. Seguint la idea del periodista Eduardo Galeano¹, el reportatge parla d'Amèrica, en particular d'Amèrica Llatina, amb la voluntat de diferenciar les seves nacions i les seves cultures en un conjunt d'històries diferents, que tanmateix acaben unint-se per formar un sol relat conjunt. El projecte proposa un model de cobertura periodística de l'Amèrica Llatina que fuig dels estereotips, les generalitzacions i la globalització, mentre presumeix de les identitats diverses, les històries personals i els noms propis.

El projecte consisteix en la reproducció del reportatge: disseny del funcionament del reportatge, documentació i recerca de fonts i previsió de com produir i postproduir el reportatge.

La particularitat del reportatge recau tan en l'enfocament com en la metodologia, inseparables en una voluntat comuna: retratar la vida d'Amèrica Llatina des d'un punt de vista plural. La manera d'enfocar el tema pretén ser alhora un procés de deconstrucció del punt de vista eurocèntric, fet que afecta la metodologia. Es tracta d'incorporar els protagonistes de les històries en el procés periodístic; no són només fonts, sinó que participen també del procés d'elaboració de la història, com a crítics i consellers de la peça. Així s'aconsegueix limitar els efectes de la pròpia visió particular d'hom aliè a la realitat llatinoamericana —sobretot per la nul·la experiència personal a la zona— i evitar que els prejudicis comprometin la realitat.

¹ Eduardo Germán Hughes Galeano (1940-2015) era un periodista i escriptor uruguaià, que es definia per la seva creença contrària a la globalització. Rebutjava considerar-se historiador, malgrat que molts li ho consideraven. Defensava que “el millor que té el món, són els molts mons que el món té”.

Les set històries que formen part del relat tenen relació amb algunes de les nacions que formen part d'Amèrica Llatina. Són Argentina, Bolívia, Colòmbia, Cuba, Mèxic, Costa Rica i Uruguai.

1.2. D'on ve i perquè

Al món europeu tenim constància de l'existència d'Amèrica des de l'època de la colonització, fa tot just poc més de 500 anys. Des de llavors, el concepte ha evolucionat des del tradicional “les Amèriques”, emprat en els primers segles del seu descobriment, fins a l'actual “Amèrica”, i poc a poc s'ha distingit entre la part Nord, la Central, i el Sud. Des de la visió eurocèntrica, i degut a les bones relacions internacionals amb els Estats Units d'Amèrica, hem començat a acceptar el terme *Amèrica* per referir-se als Estats Units i *americans* per fer referència als estatunidencs, malgrat que en castellà, el Diccionario Panhispánico de Dudas desaconsella el terme.

Amèrica del Sud ha sigut durant molt de temps la gran obladata. Les cobertures periodístiques s'han reduït, en especial a l'Amèrica Llatina, on mitjans de prestigi com el diari La Vanguardia no hi tenen cap corresponsal, i sovint els projectes periodístics s'encaren des de les redaccions de Barcelona i Madrid, antigues metròpolis.

Quan a Eduardo Galeano li van donar el premi Stig Dagerman, a Suècia, va pronunciar el següent discurs (Galeano, E., 2010): *“Ojalá podamos tener el coraje de estar solos y la valentía de arriesgarnos a estar juntos, porque de nada sirve un diente fuera de la boca, ni un dedo fuera de la mano [...] Ojalá podamos mantener viva la certeza de que es posible ser compatriota y contemporáneo de todo aquel que viva animado por la voluntad de justicia y la voluntad de belleza, nazca donde nazca y viva cuando viva, porque no tienen fronteras los mapas del alma ni del*

tiempo”. L’escriptor defensava així la necessitat de trencar les fronteres per connectar entre les nacions, i en especial per posar al mapa internacional hispanoamèrica, que anomenava “terra despreciable i entranyable”.

Autor de *Las venas abiertas de América Latina* (Galeano, E., 1971) —un assaig sobre els problemes individualitzats dels països de la zona— en els seus primers anys professionals, Galeano va criticar posteriorment la seva pròpia obra. Es tractava d’un conjunt de cròniques i narracions; històries que donaven prova del saqueig colonialista patit al continent sud americà. Galeano considerava el 2014 que va escriure l’obra quan “no tenia suficient preparació” i que “aquesta prosa de l’esquerra tradicional és avorridíssima”. La inspiració principal ve d’aquesta obra, amb una voluntat de substituir el gènere de l’assaig per el del reportatge periodístic, i intentant, ahora, innovar en la metodologia.

En un sentit barthesià², un mite és quan un signe —combinació entre significat i significant— es converteix en un significant per ell mateix i arriba al punt en què es dona per fet, es naturalitza i es converteix en obvi, ocultant així la seva dimensió ideològica i formació històrica (T.Nothias, 2018). L’investigador Toussaint Nothias relaciona aquest concepte amb les cobertures de periodistes europeus i nord-americans a l’Àfrica a *How Western Journalists Actually Write About Africa*, fent referència al tracte paternalista i esbiaixat habitual a l’hemisferi nord sobre Àfrica. D’aquesta reflexió, exportada a l’Amèrica Llatina, en neix la necessitat d’aquest reportatge, i sobretot de seguir una metodologia que faci els protagonistes participants de l’autoria, per no contribuir a la creació de nous mites.

L’elecció d’aquest tema i enfocament respon principalment a la falta de cobertures periodístiques sobre la realitat de cadascuna de les nacions d’Hispanoamèrica, així

² Roland Barthes era un escriptor i semiòleg francès conegut per estudiar la relació entre el text i l’obra; allò escrit i allò percebut pel lector.

com d'una voluntat pròpia de saber més d'aquesta terra "entranyable i oblidada". De la lectura de García Márquez, Vargas Llosa, Mistral, Guerriero o Galeano n'he extret sempre una gran plaer literari però sobretot la voluntat de saber més d'unes cultures tan riques com diverses i tan ben explicades com poc explicades. A més, Barcelona és un dels nuclis d'arribada de població originària de països d'Amèrica Llatina, i la convivència amb ells és constant a les grans ciutats d'Espanya. La connexió històrica de la península ibèrica amb el continent és tan vergonyosa com inevitable, amb l'època colonial com a període més conegut. Amb tot això, perquè no mirar més a Amèrica Llatina, tan llunyana i alhora tan propera?

1.3. Pertinença professional

Aquest reportatge planteja una resposta a una necessitat insatisfeta en el panorama actual de comunicació. Manquen reportatges sobre Amèrica Llatina als mitjans, alguns dels quals no tenen corresponents a la zona, i quan hi ha reportatges de l'estil, solen caure en les generalitzacions i no respecten la diversitat d'identitats del continent. L'últim gran producte que hi ha en la matèria —amb una forma molt diferent, més assagística— és *Las venas abiertas de América Latina* (Galeano, E., 1971), de fa més de cinquanta anys.

La devoció pel que considerem desconegut i exòtic ha portat històricament a l'auge de productes culturals sobre altres països i continents. Però des de la colonització, el focus s'ha allunyat d'Amèrica, que potser per proximitat lingüística, ja no considerem desconeguda. L'interès s'ha centrat en Àfrica, d'on s'han produït diferents peces periodístiques que segueixen les directrius d'aquest reportatge, com per exemple les cobertures de Xavier Aldekoa³, periodista a Àfrica, les de l'històric periodista Ryszard Kapuściński o els nombrosos documentals emesos tan en

³ Xavier Aldekoa és l'autor d'*Indestructibles*, *Oceà Àfrica*, *Fills del Nil* i altres títols que expliquen històries dels diferents països del continent africà.

televisions occidentals, com el 30 minuts de TV3 *Tombes de Sorra* (Puig, O., Harbide, A., 2022), com en festivals alternatius, com el documental *Stop Filming Us* (Postema, J., 2020).

Aquest projecte pretén tornar a crear un focus mediàtic sobre Amèrica Llatina, terra que segueix sent molt desconeguda a Europa fora dels grans trets superficials.

2. Objectius

2.1. Principals

- Elaborar un projecte de reportatge informatiu, amb base social i identitària, que expliqui la realitat de l'actual gent d'Amèrica Llatina, sense deixar de mirar al passat colonial del territori.
- Contribuir amb aquest projecte periodístic a donar una visió plural i pròpia de cada nació de l'Amèrica Llatina, enlloc de l'habitual perspectiva europeïsta i globalitzada.
- Establir una nova metodologia de reportatge, en que la font té un paper transcendental a l'hora de crear el relat, organitzat pel periodista, però sota el consens dels protagonistes. Evitar que el resultat final resulti irreconeixible per als entrevistats, per als personatges de les històries. Que aquest nou mètode pugui ser emprat en el periodisme internacional —en altres territoris— però també en altres branques del periodisme.

2.2. Secundaris

- Descobrir les premisses incorrectes i els mites establerts inconscientment sobre la població llatinoamericana.
- Corregir el propi punt de vista eurocèntric.
- Adquirir coneixements específics sobre Amèrica del Sud i Amèrica Central i les nacions que en formen part, en un procés d'especialització professional.

- Donar veu i valor a les petites històries de la vida quotidiana com a motor dels reportatges extensos.
- Traçar les línies de similitud entre els personatges de les diferents històries, i de resultes, entre les seves nacions, per veure els nexes d'unió entre les diverses cultures a l'Amèrica Llatina.
- Comprovar que, tal i com tractava *Las venas abiertas de América Latina* (Galeano, E., 1971), la colonització és encara descaradament latent al dia a dia de les antigues colònies hispàniques.

3. Metodologia del reportatge

3.1. Contingut

El reportatge consta de set històries concretes, amb protagonistes diferents i localitzades en set països diferents de l'espectre llatinoamericà. Tracten temàtiques quotidianes, històries personals de les fonts, que tanmateix actuen com a personatges.

Les set nacions seleccionades són Argentina, Bolívia, Colòmbia, Cuba, Mèxic, Costa Rica i Uruguai, totes antigues colònies espanyoles i, de resultes, de parla hispana. Malgrat hi ha moltes altres nacions, s'ha limitat la tria a set per prioritzar el periodisme lent, literari i de qualitat, i no caure en els perills de la rapidesa i la quantitat, entenent la necessitat prioritària de cuidar cada mot i expressió per fer un tractament adequat de la informació.

3.1.1. Criteris de selecció

Les set històries s'han seleccionat seguint criteris de (1) oportunitat, transcendència i adequació periodística —possibilitat de tractar un tema que tingui major incidència en la societat—, (2) accessibilitat —coneixement de les fonts i personatges, possibilitats de contacte i d'aconseguir informació i dades— i (3) diversitat política i social —estats amb diferents ètnies, tendències polítiques, formes de govern (p.ex. Uruguai, plena democràcia amb govern de dretes; i Cuba, dictadura comunista).⁴

⁴ Les consideracions polítiques a les que es faci referència en aquest projecte, així com les valoracions de formes de govern i llibertat en els diversos països, es basen en els informes anuals de la llibertat al món elaborats per l'organització no governamental *Freedom House*, que té per objectiu: “promocionar la democràcia, la llibertat política i els drets humans”.

Argentina. 45 milions de persones, i una de les grans nacions que es relacionen amb Espanya pel que fa als moviments migratoris. Durant el segle XVIII, les migracions des d'Europa cap a les colònies iberoamericanes van créixer notablement. Milers d'espanyols, portuguesos i –en menor mesura– altres europeus es van aventurar al Nou Món a la recerca d'enriquiment, ascens social o una vida millor en terres americanes (Pérez, M.A., 2012). Les principals destinacions van ser Argentina (espanyols i italians), i Brasil (portuguesos).

Bolívia. L'elecció de Bolívia recau més sobre la seva rellevància en l'actualitat dels últims anys. Malgrat ser un país demogràficament petit (menys de 12 milions de persones), ha patit diversos altercats interns durant els últims cinc anys que encara es mantenen latents en la realitat social del país. Els pobles indígenes (empoderats amb la *wiphala*, bandera colorida, com a símbol) han estat apadrinats pel socialisme polític d'Evo Morales, malgrat sovint no sentir-s'hi plenament representats. El socialisme, governant tradicional les últimes dècades, està enfrontat amb els sectors liberals, fet que ha comportat incidències mortals, i un gran rebuig de la població cap als indígenes. Els liberals s'han apropiat la bandera tricolor, verda, groga i vermella, i la lluita del simbolisme és present i constant en tots els àmbits.

Figura 1. Mapa polític d'Amèrica Llatina. Font: Home Comforts Map.

Colòmbia. La història de Colòmbia és la d'una democràcia llarga (en relació a la resta d'Amèrica del Sud, però molt trastocada per la violència, els càrtels i el vandalisme. Les disputes entre forces policials i les FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*) són constants i la violència estatal ha augmentat amb

el mandat d'Iván Duque. Es tracta d'un territori unit d'ençà de la colonització, perquè tradicionalment eren pobles indígenes per separat, sense una unitat conjunta. És el millor exemple dels canvis que la suposada conquesta d'Amèrica va suposar per als pobles autòctons. Pel que fa al periodisme, Colòmbia és també la llar del diari *El Espectador* i va veure néixer Gabriel Garcia Márquez, un dels periodistes i escriptors més coneguts i que més ha defensat la identitat llatinoamericana.

Cuba. La tria de Cuba respon, sobretot, a criteris polítics. Es tracta d'una de les poques dictadures del món autodenominadament comunista i socialista. La ideologia de Fidel Castro, trencadora amb els Estats Units, va comportar un precedent històric: la lluita contra la dependència d'una gran potència per aconseguir una plena independència. No obstant això, amb el temps el denominat *castrismo* es va convertir en una forma de govern totalitària, on es persegueix l'oposició, i en una mentalitat política molt tancada, que ha fet que molts ciutadans abandonin el país cap als Estats Units en busca de llibertat, i reneguin del socialisme.

Mèxic. Gairebé 130 milions d'habitants són per força un sinònim de diversitat. En constant interacció amb els Estats Units i Canadà, amb qui forma el Tractat de Lliure Comerç de l'Amèrica del Nord, Mèxic constitueix un canal de transport dels fluxos de població d'Amèrica del Sud que intenta emigrar als Estats Units. Alhora, en alguns estats com ara Puebla⁵ el caciquisme encara està força estès i en les zones rurals la llei troba molts problemes a l'hora de ser aplicada.

Costa Rica. Anomenada així per la creença espanyola que existia a Amèrica una costa rica en or, el país és un dels més democràtics del continent. Situada al Carib, a l'Amèrica Central, és una de les principals destinacions turístiques del país. La

⁵ Segons explica Andrew Paxman (2018) a *Gobernadores. Los caciques del pasado y del presente*.

seva elecció per al reportatge és interessant perquè trenca amb la situació política de moltes nacions de la zona. L'estabilitat és elevada, i malgrat algunes disputes entre grups indígenes, la conflictivitat és baixa.

Uruguai. El cas uruguaià presenta similituds amb el de Costa Rica. Es tracta d'un dels països més ben valorats pel que fa a valors democràtics del món, i els reptes del país en termes de desigualtats són força similars als d'Espanya: qüestions de gènere i sexualitat. És un estat petit envoltat de dues grans potències, Brasil i Argentina, per la qual cosa és sovint oblidat als mitjans de comunicació europeus.

3.1.2. Elaboració

El procés de recopilació, redacció i edició del contingut presenta diferències amb el gènere tradicional del reportatge periodístic. Per descomptat que la font principal d'obtenció de la informació seran mètodes qualitius (entrevistes de llarga duració amb els personatges que hi apareixen), però la particularitat és el paper que aquests tindran en elles. Molts anys després de la primera publicació de la història al diari *El Espectador*, Gabriel García Márquez⁶, era reticent a firmar la reedició en format llibre de *Relato de un naufrago*. Deia que el vertader autor de la història n'era el personatge principal, Luis Alejandro Velasco Sánchez, i que ell només l'havia escrit. El present reportatge vol inspirar-se en la humilitat de l'escriptor, i tractar les fonts com el que vertaderament són, els propis autors del seu relat.

Per tant, el procés d'escriptura serà conjunt, aconsellat i supervisat pels protagonistes, amb la finalitat afegida d'assegurar que el seu punt de vista no es veu afectat per la visió del periodista, aliè a la història real.

⁶ Gabriel José de la Concordia García Márquez era un escriptor i periodista colombià, guardonat amb el Premi Nobel de Literatura i autor de *Crónica de una muerte anunciada*, *Cien años de soledad* i, entre d'altres, *Relato de un naufrago*. Aquesta darrera obra fou publicada per fascicles al diari *El Espectador* de Bogotá per superar la censura del règim, i va suposar el tancament del diari i la persecució política del seu autor.

3.2. Forma

El reportatge és escrit, d'una extensió d'unes 150 pàgines, en funció del que requereix cada història. Es divideix en capítols, per nacions, que representen històries diferents, amb personatges diferents i temàtiques diferents. Es busca que la relació entre les diferents històries i personatges la faci el lector: ell mateix vegi les similituds i diferències entre cultures.

El narrador de cada història serà extern, i representarà el punt de vista del protagonista de cada capítol. Gràcies a la constant interacció amb les fonts, no només en qualitat de facilitadors d'informació sinó també de descriptors i consellers de redacció, es busca una precisió lèxica i una adjectivació fidedigna.

L'enfocament és, com s'ha mencionat, buscar les diferències entre les presents cultures d'Amèrica Llatina, sense oblidar la història fosca del colonialisme.

Es tracta d'una publicació que podria ser editada en format llibre, o bé publicada en fascicles en alguna capçalera periòdica, com ara una revista o un diari, tal i com es va fer amb *Relato de un naufrago* (García Márquez, G., 1955) a *El Espectador* de Bogotá. El format de fascicles representa molt adequadament la naturalesa del reportatge, petits històries que conformen un relat conjunt.

L'aposta per un mitjà en paper és, en realitat, una defensa del que és tradicional, per no perdre el paper en mans del món digital. Tanmateix, també ofereix la possibilitat de reunir els capítols en format físic, no només via recull d'enllaços web. Tenir el producte físic, conjunt, en format llibre o bé com a col·lecció ajuda també a construir la idea de la unió dels diferents relats per crear una història conjunta.

Cada capítol es treballa de forma individualitzada, i té una estructura narrativa convencional, entenent aquesta en el sentit inici-nus-desenllaç. Aquestes històries tracten —a banda de la seva voluntat identitària i de reforç de la cultura— temes recurrents a la història mundial, i també llatinoamericana. Són, entre d'altres, els moviments migratoris i exilis (cas del cubà Gabriel Márquez⁷), crisis socials, repressió policial, etc., motiu pel qual s'expliquen cadascuna de forma lineal, sense intercalar-les, per evitar perdre el fil.

Hi predomina el llenguatge fàcil, precís i concís, sense voluntat de cargolar el text i convertir-lo en una lectura densa, barroca. No obstant això, seguint la línia ideològica del projecte, es respecten els termes tècnics propis de la cultura de cada nació (referents a la indumentària, música, geografia, etc.).

L'apartat gràfic no es pot menysprear. En un projecte amb voluntat de donar a conèixer tradicions i cultures, les imatges són imprescindibles i complementen les descripcions. Es tracta d'un reportatge que combina la paraula (eina principal) amb la fotografia, molt present i que permet il·lustrar allà on el llenguatge no arriba.

⁷ Gabriel Márquez, protagonista d'una de les històries del reportatge, és un ciutadà cubà que va emigrar a Barcelona, Catalunya, Espanya als pocs anys. Posteriorment va marxar a viure a Miami, Florida, Estats Units d'Amèrica, ciutat coneguda com "la petita Havana" per la seva gran quantitat d'habitants procedents de Cuba que fugen de la dictadura comunista.

4. Antecedents

Malgrat que una de les motivacions personals per a la realització d'aquest reportatge és precisament la falta d'antecedents, de projectes amb la mateixa metodologia, temàtica i que abordin aquesta zona del món; bé és cert que si es desgranen aquests aspectes es poden trobar forces referents en cadascun d'ells. La idea d'aquest projecte beu de tots ells.

Pel que fa al format temàtic, el periodista Xavier Aldekoa i el fotoperiodista Alfons Rodríguez són els autors del treball periodístic més similar. Es tracta de l'obra *Indestructibles* (Aldekoa, X., Rodríguez, A., 2020), que consta d'un llibre de periodisme narratiu, exposicions fotogràfiques i un llargmetratge documental. Es tracta d'un recopilatori d'històries de nens i nenes de diferents països de l'Àfrica, amb la voluntat de crear un relat conjunt però respectant-ne la singularitat: el mateix objectiu que es presenta en aquest reportatge. En aquesta ocasió, però, el focus es posa sobre un altre continent.

Segueix també aquest format *Cuba en la encrucijada* (Guerriero, L, et al.), un conjunt de cròniques de diferents autors i punts de vista sobre la transformació de La Havana, la capital de Cuba, editada per la periodista Leila Guerriero. També procura unir els diversos textos per crear un relat comú, i aquest cop fa una aproximació a un estat de l'Amèrica Llatina. La diferència és que malgrat la proximitat temàtica amb aquesta proposta de projecte —ambdós aborden realitats socials i polítiques de països d'Amèrica—, *Cuba en la encrucijada* es concentra en un àmbit nacional.

L'obra ja mencionada *Las venas abiertas de América Latina* (Galeano, E., 1971) representa el primer recull que aborda les diverses identitats nacionals d'hispanoamèrica amb una mirada social i amb gran reconeixement. És, a nivell

temàtic, un referent directe, però es tracta d'un estil d'assaig i es desvincula de la narrativa. Passa el mateix amb *Historia contemporánea de América Latina* (De Giuseppe, M., La Bella, G., 2021) que narra la realitat dels diferents països del continent americà amb voluntat de crear un relat comú, però més des de l'òptica històrica que no pas de l'essència periodística.

Aquesta referència periodística i reporterista es fonamenta més en el mitjà digital Revista 5W, i en reportatges que han publicat, com ara *En el caribe también hay una ruta de los naufragios* (Sáez, A., 2021). Es fonamenten en zones més precises, sovint seguint la idea de a partir de petites històries aconseguir explicar grans conflictes. Amb llenguatge periodístic i mètodes periodístics, tal i com es proposa aquí.

La gran diferència a nivell de mètode periodístic és que el present reportatge planteja la font com a part de l'autoria. L'antecedent més clar d'aquest aspecte el trobem precisament en un llatinoamericà guanyador del Premi Nobel de Literatura; Gabriel García Márquez. En la novel·la de no-ficció *Relato de un naufrago* (García Márquez, G., 1955), el periodista va redactar la història de Luis Alejandro Velasco Sánchez, un naufrag, però en tot moment ho va fer des de l'òptica del protagonista, fins al punt de defensar anys després de la publicació que l'obra no hauria de dur el seu nom.

No obstant això, en aquest cas aquesta metodologia s'aplica al periodisme. Combinar la literarietat amb la feina periodística és alhora una idea inspirada en altres obres com la de l'autor anglès Nigel Barley. A *L'antropòleg innocent* (Barley, N., 1983), combina la feina antropològica amb la literària per elaborar un dels millors llibres per donar a conèixer l'Àfrica. A més, en el seu viatge a la tribu dels dowayos l'autor aconsegueix mantenir l'atenció al detall cultural, encara que en aquest cas no rebutja el punt de vista eurocentrista, l'utilitza per fer-ne humor.

Un altre cas de la relació intrínseca del periodisme en la literatura és l'obra dels periodistes coneguts com els referents del nou periodisme, entre els quals en destaca la figura de Tom Wolfe. Malgrat que tota la seva obra serveix com a referent per aquest reportatge, cal remarcar precisament una obra de ficció, *Bloody Miami* (Wolfe, T., 2013), on Wolfe aplica el mètode periodístic a una novel·la, i hi aplica un gran nivell de contrast en cada detall. A més, s'inspira en gran part en la població cubana de Miami, a l'estat de Florida, Estats Units d'Amèrica, i serveix com una radiografia de la situació dels immigrants cubans de la ciutat.

5. Pla de projecte

El projecte consta d'un reportatge escrit per a ser publicat en premsa impresa o bé editat en format llibre. Per tant, no està pensat per l'espectre digital, sinó que treballa text i imatge.

L'elecció del títol gira en torn del concepte de "continent". Tenim entès el mot com una unitat geogràfica, mentre que en realitat és un conjunt històric, identitari, social. Amèrica Llatina, tot i estar dividida en Central i Sud, és en aquest sentit global un únic continent ple d'històries diverses. Aquí en tractem set. Així neix *Amèrica Llatina, set històries i un continent*.

5.1. Format

El format consta de les següents parts:

- A. Un **pròleg** on s'aborda la diversitat social i cultural d'Amèrica Llatina i es planteja el principal objectiu del reportatge, <<donar una visió plural i pròpia de cada nació de l'Amèrica Llatina, enlloc de l'habitual perspectiva europeïsta i globalitzada>>. L'objectiu del pròleg és fer conscient al lector del problema que suposa homogeneïtzar el territori d'Amèrica Llatina. Es tracta del fragment més acadèmic del text, i el llenguatge busca la claredat i la concisió en l'exposició de la problemàtica.
- B. Primer capítol, **Argentina**. És la primera història del reportatge, i aborda una de les grans efemèrides del país, el *corralito* i la fugida de molts ciutadans a Espanya arran de la crisi. Els protagonistes del capítol són una família que va emigrar degut als problemes econòmics d'inicis de segle XXI. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.

- C. Segon capítol, **Bolívia**. Segona història, diferenciada de l'anterior en un nou capítol. Tracta les disputes entre *cocaleros* —comerciants de fulla de coca— al país, una de les majors indústries de Bolívia. La protagonista és una *cocalera* que forma part de les manifestacions a La Paz. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.
- D. Tercer capítol, **Colòmbia**. Tercera història, tracta la violència latent entre les guerrilles de les FARC, molt lligades als camperols i l'estat, la violència policial. Uns acords de pau que a l'hora de la veritat són inexistents i uns conflictes armats que només han portat desgràcies a totes les parts. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.
- E. Quart capítol, **Costa Rica**. El quart relat parla de la pau. Costa Rica va renunciar fa força anys a ser bel·licosa, i va dissoldre l'exèrcit. Des de llavors, l'estat ha viscut en pau, i els habitants estan feliços i amb perspectives de futur. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.
- F. Cinquè capítol, **Cuba**. La cinquena història tracta la immigració cubana a Florida i la fugida del règim comunista en busca de noves llibertats. Suposa el major fenomen demogràfic del país. S'articula a través d'una família que va abandonar el país per anar a viure als Estats Units. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.

G. Sisè capítol, **Mèxic**. El sisè capítol parla sobre el latent caciquisme mexicà. A l'estat de Puebla, la població viu encara en una espècie de sistema feudal on els governadors actuen autoritàriament i les alcaldies estan en mans de terratinents. A través de la història dels perseguits pel règim a Puebla, es pretén explicar les disputes socials entre indígenes i “nacionals”. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.

H. Setè capítol, **Uruguai**. Última història, parla sobre la bonança. Serveix com a contrapunt temàtic de les anteriors i aborda les facilitats que gran part de la població uruguaiana té per a viure en comparació a la idea preconcebuda que tenim d'Amèrica llatina. La redacció és literària i incorpora les fonts com a part del relat. No és una redacció periodística a l'ús, sinó narrativa.

I. **Epíleg**. L'objectiu de l'epíleg és actuar de nexa comú entre les històries, amb la voluntat de crear a través de les diferències entre cada país un mateix relat comú. S'hi tracta el colonialisme hispànic com a element clau en cadascun dels estats, respectant alhora la diversitat de cada nació i la seva història.

Esquema del format i extensió estimada (total de 150 pàgines):

	<i>Tema⁸</i>	<i>Perfil dels protagonistes</i>	<i>Extensió</i>
Pròleg	El problema del relat comú sobre Amèrica Llatina		+/- 5 pàg.
Argentina	El <i>corralito</i> , la crisi econòmica argentina d'inicis de segle XXI	Família que va emigrar d'Argentina arran del <i>Corralito</i>	+/- 20 pàg.
Bolívia	Disputes <i>cocaleras</i>	Treballador/a <i>cocalero/a</i> que	+/- 20 pàg.

⁸ El tema al que fa referència cada capítol s'explica en profunditat a l'apartat específic de cada història.

	entre els Mercats de La Paz i Cochabamba	hagi format part de les reclamacions de 2021 o 2022	
Colòmbia	L'exèrcit i la policia contra les FARC	Un camperol que hagi estat afectat per la disputa entre càrtels, les FARC, policia i exèrcit	+ - 20 pàg.
Costa Rica	Pau sense exèrcit	Una persona que visqui a Costa Rica i tingui plans de futur dins d'un estat pacífic.	+ - 20 pàg.
Cuba	Emigració a Florida fugint de la manca de llibertats a Cuba	Família que va marxar del país per la falta de llibertats, i ara viu a Florida, EUA	+ - 20 pàg.
Mèxic	Caciquisme latent en les institucions mexicanes	Perseguit/da pel règim caciquista de l'estat mexicà de Puebla	+ - 20 pàg.
Uruguai	Bonança al país més lliure d'Amèrica del Sud ⁹	Una persona que visqui una situació benestant a Uruguai.	+ - 20 pàg.
Epíleg	Nexes entre les diversitats nacionals d'hispanoamèrica	Tots els anteriors.	+ - 5 pàg.

5.2. Fases de producció

5.2.1. Preproducció

La preproducció és establir com funcionarà el reportatge i com es durà a terme, documentar-se i encarrilar la feina periodística. **Aquest treball de fi de grau de projecte és l'elaboració d'aquesta fase de preproducció del reportatge.**

⁹ Segons diversos informes, entre els quals s'inclou la oenagé mencionada Freedom House.

La fase s'allarga un total de dotze setmanes, que es dediquen a (1) la documentació sobre la política, cultura i història de les nacions, a (2) la selecció del perfil de fonts i la recerca de les persones que compleixen aquest perfil, a (3) l'anàlisi de les localitzacions que seran necessàries per a documentar fotogràficament el reportatge i a (4) l'anàlisi de la viabilitat i els costos.

Durant el primer apartat, la documentació sobre la cultura i la història de les nacions, es fan servir plataformes internacionals, i obres literàries, artístiques i musicals per tal d'obtenir una visió conjunta i multidisciplinar de cada nació.

Les institucions previstes pel projecte per a establir els coneixements polítics dels països llatinoamericans són:

- Freedom House (EUA). L'organització no governamental amb seu als Estats Units d'Amèrica <<produeix investigacions i informes sobre una sèrie de qüestions temàtiques bàsiques relacionades amb la democràcia, els drets polítics i les llibertats civils>> (Freedom House, 2022). Estableix els anomenats 'Country Report' anuals, on analitza i puntua sobre 100 les llibertats a cada país del món.
- Reporters sense Fronteres (França). L'organització no governamental analitza la llibertat de la premsa a cada país del món en l'Índex de Llibertat de Premsa.
- European Council on Foreign Relations (Alemanya). Anàlisi del poder al món, en àmbits militar, econòmic i tecnològic, però també en àmbits ambiental, cultural i mèdic, atribuïts al concepte de *soft power*.

- El Orden Mundial (España). Mitjà d'anàlisi internacional amb col·laboradors arreu del món que monografia les identitats i els problemes nacionals d'arreu del món.

Per tal d'establir el perfil de fonts personals —és a dir, dels protagonistes de les històries— és necessari identificar prèviament els principals problemes o situacions a tractar a cada nació. La història hauria de servir per explicar, a través d'una situació quotidiana, un assumpte global de la seva nació. Els temes (ja mencionats a la secció 5.1 i explicats posteriorment a l'apartat 6) s'han seleccionat en base a criteris de nombre d'afectats, conseqüències nacionals latents, actualitat informativa i diferenciació respecte als altres països. Cadascun compleix aquests criteris, malgrat que no necessàriament obeeix a totes les premisses.

Nació	Tema	Criteris complets
Argentina	Corralito	Nombre d'afectats, conseqüències latents.
Bolívia	Disputes <i>cocaleras</i>	Actualitat, diferenciació.
Colòmbia	FARC contra exèrcit	Conseqüències latents, diferenciació.
Costa Rica	Quan la pau triomfa	Nombre d'afectats, diferenciació.
Cuba	Emigració política	Nombre d'afectats, conseqüències latents.
Mèxic	Caciquisme	Nombre d'afectats, actualitat, diferenciació.
Uruguai	Bonança	Diferenciació, actualitat.

El perfil de les fonts ha de complir, per tant, el fet de ser afectats per aquests problemes. A més, es prioritza en la selecció famílies autòctones i que hagin residit

durant forces anys al país, per tal de tractar de forma més acurada les cultures pròpies de la nació intentant evitar una barreja de cultures. L'objectiu és identificar correctament les diferències de cada estat.

No es fa cap restricció respecte a l'origen social o classe econòmica a la que pertany la font. Tampoc per orientació política, gènere, sexe, raça o posicionament respecte cada política. L'elecció segueix criteris periodístics tals com la recerca de persones que comuniquin bé, hagin viscut històries interessants en relació amb el tema i es prestin a explicar-les.

*“Todos, toditos, tenemos algo que decir a los demás,
alguna cosa que merece ser celebrada o perdonada”*

Eduardo Galeano

Els perfils queden establerts, inicialment, de la següent manera:

- Argentina: Una família afectada per les restriccions econòmiques del *corralito* entre 2000-2001, que hagués de fer un canvi a la seva vida o emigrés fora del país. Dins de la família, recerca d'un protagonista que serà la veu del grup, el protagonista de la història.
- Bolívia: Un membre de la indústria *cocalera*, els productors de fulla de coca, que afectat per les disputes entre els mercats de La Paz i Cochabamba, s'hagi manifestat en les protestes dels últims mesos. Buscar en particular una història interessant.
- Colòmbia: Una persona, preferiblement del sector de l'agricultura, que hagi estat afectada per les disputes bèl·liques entre les FARC i l'exèrcit colombià. Durant els últims anys, amb Duque governant, també s'ha incrementat la

violència de les forces estatals contra els camperols sota el pretext de combatre la droga. El protagonista també pot encaixar dins del perfil d'un afectat per aquest tipus de violència.

- Costa Rica: Una persona, preferiblement del sector turístic, que tingui plans de futur al país, ja sigui de formar una família o iniciar una empresa. És rellevant en un país que deu aquesta bona situació, en part, a la decisió de no tenir exèrcit.
- Cuba: Una família o en el seu defecte un ciutadà que hagi abandonat el país per anar a viure a Florida (prioritzant Miami, on hi ha la major comunitat cubana dels EUA) de resultes de la discrepància política amb el govern comunista cubà.
- Mèxic: Una persona, preferiblement de l'estat de Puebla, que hagi estat afectada pel caciquisme imperant a Mèxic. Ja sigui com a perseguit per les autoritats o algú que hagi vist els seus negocis afectats per la voluntat del poder autoritari dels pobles de Puebla. Prioritzant ciutadans indígenes, ja que la problemàtica entre cacics o governants i els indígenes és encara major.
- Uruguai: Una persona, preferiblement estudiant o emprenedor jove, que pugui explicar una història de benestar i que serveixi de contrapunt a la visió que sempre se'ns dona d'Amèrica Llatina: només problemes.

Durant la fase de preproducció es fa una recerca de protagonistes que compleixin aquests perfils.

Un cop determinats els perfils de fonts, és necessari destacar també els recursos d'il·lustració, i determinar els llocs necessaris de fotografiar o il·lustrar per al

reportatge, per tal de portar el text a una nova dimensió. D'una banda els personatges de cada història i les seves vivendes seran part evident de la representació fotogràfica del reportatge —i per procediment periodístic es fa difícil preveure com seran aquests retrats abans de ser-hi in situ—. D'altra banda, un cop analitzada la realitat social de cada país i coneixent les fonts seleccionades és possible identificar escenaris imprescindibles per explicar els temes. Aquesta serà una altra labor a dur a terme en la primera fase de l'elaboració del reportatge.

Finalment, el càlcul de dificultats i costos durant la preproducció té en compte la despesa econòmica, la viabilitat del reportatge i les possibles sortides del reportatge. La despesa es pot dividir en tres grans blocs.

- A. Desplaçaments i allotjament. El càlcul del viatge entre països i el cost d'allotjar-s'hi durant la feina periodística. Es calcula per a una sola persona, ja que jo mateix, m'encarregaré de l'àmbit periodístic i fotoperiodístic.
- B. Material. Indumentària necessària per a la fotografia i l'escriptura del reportatge.
- C. Altres i imprevistos.

La viabilitat fa referència a un balanç de les dificultats que poden sorgir més enllà de l'àmbit econòmic i les possibles solucions a aquests problemes.

Les possibilitats de sortida són dividides entre les dues possibles maneres de comercialitzar el reportatge; l'edició en format llibre i l'edició en format reportatge per fascicles. S'ofereixen diferents mitjans de comunicació i editorials on vendre el producte i com s'oferirà a cadascun d'ells.

5.2.2. Producció

La fase de producció consisteix de dues subfases.

La primera és el treball periodístic de camp a cadascun dels països, amb una duració de set setmanes en total. Durant aquesta etapa es visiten les localitzacions fotogràfiques, es realitzen les entrevistes amb els personatges i se'ls acompanya durant la vida quotidiana. Es dediquen dues setmanes a cada nació i història perquè, malgrat ser conscient que s'eixamplen el costos, és necessari mimetitzar-se correctament amb la gent i l'espai abans de poder començar a recollir la informació que conforma el reportatge. Durant aquestes setmanes es pretén recórrer les diverses localitzacions de cada nació i alhora conviure amb els protagonistes, essent aquesta una de les claus per aconseguir veracitat en l'escriptura.

La segona subfase és l'escriptura de les històries, a través de l'ús de les notes preses i el material recopilat. L'estimació del temps d'escriptura és imprecisa, perquè és complicat de fer-ne un càlcul. Malgrat això, s'estima el temps requerit en dotze setmanes.

5.2.3. Postproducció

Finalment, la darrera fase és la postproducció. Inclou un dels punts claus del projecte, que és un procés acurat de revisió dels textos amb els personatges. En format telemàtic, les fonts rebran les històries amb la finalitat de revisar la veracitat de les explicacions culturals i identitàries de la seva nació —en cap cas per canviar el contingut de les declaracions o altres dades pròpies del procés periodístic—. Un cop feta aquesta primera revisió, el reportatge serà preparat per a la comercialització, entrant en contacte amb les possibles editorials i mitjans valorats durant la preproducció.

Un cop establerta la destinació del reportatge, serà un treball conjunt amb la plataforma per maquetar l'edició ja sigui en format llibre o en format reportatge per fascicles. La distribució també dependrà d'aquesta elecció, i quedarà en mans de l'empresa que comercialitzi el projecte.

5.3. Possibilitats de comercialització

Tal i com s'ha mencionat anteriorment, l'objectiu del projecte és l'elaboració d'un reportatge narratiu, en format d'obra literària que pugui ser distribuït o bé en forma de llibre tradicional o bé com a reportatge per fascicles en un mitjà de comunicació. A continuació s'analitzen algunes empreses que són possibles clients d'aquest treball.

- **Altair Magazine.** “Publicació digital multiformat que, amb l'ajuda de col·laboradors locals en diferents països i una novedosa perspectiva editorial, articula la mirada del viatger amb el periodisme compromès, la solidesa humanística i l'atractiu audiovisual en un contenidor de cultura viatgera accessible desde qualsevol dispositiu connectat a internet”. (Altair, 2022).

Figura 2. Captura de pantalla del portal Altaïr Magazine, 28 de març 2022.

En format digital Altaïr Magazine acostuma a publicar articles més curts, però les publicacions en paper són monogràfics temàtics. El format proposat al mitjà seria la publicació d'un especial, imprès com a monogràfic de Llatinoamèrica, i en plataforma digital distribuït com a una nova secció amb cada història com a reportatge independent.

- **Revista 5W.** Petites històries, grans explicacions. 5W és un mitjà per saber què passa al món. Un mitjà que viatja a Àfrica o Àsia sense por a la tirania del clic. Un mitjà atent als moviments socials i culturals. Un mitjà que radiografia aquesta era de l'odi, la xenofòbia i les amenaces globals. Un mitjà que explora les idees del món contemporani, que ajuda a pensar però també a veure, olorar i tocar el que està més lluny —i més a prop. (Revista 5W, 2015).

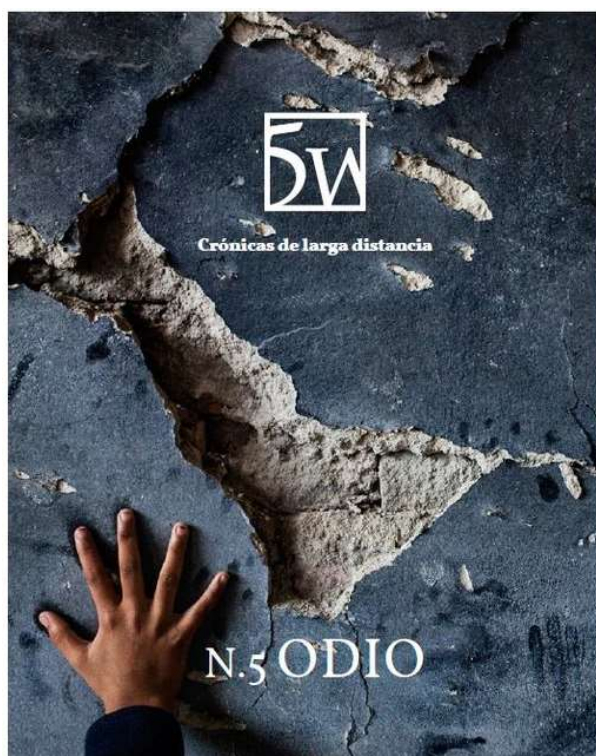

Figura 3. Número 5 de 5W, *Odio*.

Aquest mitjà suposa la destinació perfecta pel reportatge. La metodologia de 5W, que fuig de la immediatesa de l'actualitat, casa olt bé amb un treball periodístic de llarga duració com aquest projecte. La voluntat de la revista de centrar-se en zones poc explorades també va en la línia de l'objectiu de redescobrir llatinoamèrica, i la voluntat descrita per 5W de “veure, olorar i tocar” descriu a la perfecció la pretensió d'aquest reportatge: apropar la cultura hispanoamericana al públic europeu.

A més, la dualitat de format de la Revista 5W permet més possibilitats de distribució. D'una banda, les cròniques de llarg format són habituals a la seva pàgina web, de manera que no suposaria un canvi per al mitjà la publicació del reportatge. Es proposaria un format digital per fascicles —cada història una entrada diferent— i la publicació impresa podria ser un dels monogràfics de 5W, que s'editen en format revista de gran format periòdicament.

- **Península Editorial.** És una editorial de referència que proposa una mirada diferent al món actual, la història i les últimes tendències socials, sense oblidar els llibres de viatges, la sociologia, l'economia i la política. Península s'ha consolidat com una referència indiscutible en l'àmbit de les ciències humanes i socials, especialment en matèries com la filosofia i la història,

sense deixar de banda el gènere biogràfic i els grans temes de política internacional i intervenció cultural. (Grup Planeta, 2022).

En la línia de la seva descripció corporativa, entre els títols de Península hi destaquen altres reportatges en profunditat de metodologia similar a aquest projecte. En són exemple les obres del reporter a l'Àfrica Xavier Aldekoa, com el reportatge *Indestructibles* (2019). Per a l'editorial, el format proposat seria una maquetació en format de llibre convencional.

Figures 3 i 4. Logotips de Península i Ara Llibres

- **Ara Llibres.** És una editorial cooperativa que té l'ambició de liderar l'àmbit de la no ficció en català. Des de fa gairebé vint anys treballem amb il·lusió, tenacitat i responsabilitat per captar les preocupacions socials i tendències i oferir, a través de les millors veus expertes, les respostes que la societat demana. Apostem per donar visibilitat a reivindicacions ben vives com les del moviment feminista o l'emergència climàtica, però també oferim oci i entreteniment amb llibres pràctics i carregats d'humor. (Ara Llibres, 2020).

Ara Llibres és una altra gran destinació editorial per la seva experiència amb títols similars. La publicació a càrrec de la firma de *Rússia, l'escenari més gran del món*, del periodista Manel Alías; o bé de *Dones valentes*, de la també periodista Txell Feixas, en són grans exemples. Ambdues obres són reculls periodístics de diversos protagonistes, la mateixa idea que presenta aquest projecte.

- **Capitán Swing.** Al llarg dels segles, les ciències socials i la literatura universal han anat aportant eines valuoses per a l'assimilació de la realitat en cada moment de la història; obres nuclears del pensament que sovint han caigut en l'oblit, o bé es troben descatalogades. La infatigable estratègia del Capità passa per recuperar aquests utensilis i altres de nous per intentar combatre la idiocràcia dominant i evitar ensopegar amb les mateixes pedres. (Capitán Swing, 2018).

Capitán Swing representa una gran alternativa editorial per a la publicació de l'obra. No només per la seva perspectiva internacional i la intenció de combatre la perspectiva tradicional, sinó sobretot per la seva col·lecció d'assaig. S'hi troben <<diferents anàlisis sobre dinàmiques socials, culturals, polítiques i econòmiques que regeixen el món d'ahir i avui>>, una descripció on encaixen perfectament les històries proposades, perquè contribueixen a fer una lectura crítica de la societat.

El format proposat per a l'editorial seria un llibre amb les històries per capítols, en format tradicional.

Figura 4. Logotip de Capitán Swing.

5.4. Localitzacions fotografiables

Per complementar el reportatge escrit, i independentment de quina sigui la seva sortida, és imprescindible comptar amb un bon fons fotogràfic, i identificar correctament les localitzacions necessàries per documentar visualment el text.

Aquesta és només una aproximació prèvia a les localitzacions fotografiables. En conèixer les històries i els protagonistes de primera mà, podria ser necessari adaptar les previsions especificades a continuació.

Argentina Corralito	<i>Palacio municipal de Buenos Aires.</i> Institució on el president Fernando de la Rúa, artífex del <i>Corralito</i>, va progressar en la seva carrera política. Niu de manifestacions els anys 2000 - 2001.	
	<i>Ministerio de Economía, Buenos Aires.</i> Principal lloc on els manifestants van reclamar en contra de les mesures econòmiques implantades.	
	Oficines de bancs i caixers automàtics de Buenos Aires. Les imatges més recordades del <i>corralito</i> el 2000 i 2001 es van produir en bancs i caixers automàtics, amb les llargues cues de clients que pretenien retirar diners.	

	Aeroport de Buenos Aires. L'aeroport té una gran rellevància en la història elegida, ja que el perfil del protagonista és algú que va emigrar de resultes de la crisi econòmica.	
	Plaza de Mayo, Buenos Aires. La imatge més recordada de la crisi és la Plaza de Mayo plena de manifestants. Pot ser un bon inici per la història en format de crònica.	
Bolívia Cocaleros	Edifici d'Adepcoca, La Paz. Principal escenari dels altercats entre la comunitat de <i>cocalers</i> de Las Yungas i els partidaris del govern. Hi ha hagut atemptats i assassinats.	
	Camps de coca de la regió de Las Yungas. Major regió exportadora de fulla de coca per a ús legal del país. Enemistada amb el govern perquè consideren que volen exportar-los les terres.	

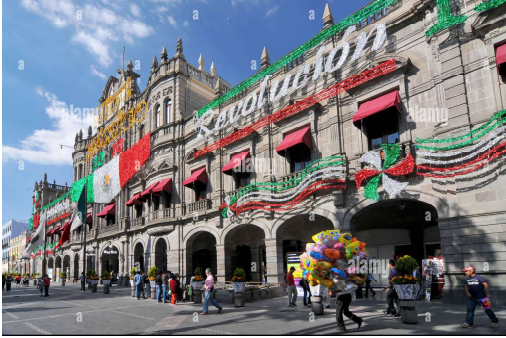
	Mercat de coca de Cochabamba. Principal competència d'Adepcoca, i niu de l'enemistat. Molta producció clandestina (cocaïna) i els <i>yungueños</i> els acusen de tenir ajudes del govern d'Evo Morales.	
	Casa del pueblo, La Paz. Seu del govern del Movimiento al Socialismo (MAS). Luis Arce, actual president i deixeble d'Evo Morales, ha intervingut en contra dels cocalers de Las Yungas en diverses ocasions.	
Colòmbia Violència de bàndols	Marquetàlia. Poble conegut per haver vist néixer les FARC. Localitat fotogràfiable perquè és un símbol d'aquest grup armat dissident.	
	Camps de conreu. Esdevé important recollir gràficament els camps de conreu de Colòmbia perquè el sector agrícola és el més afectat per la violència de bàndols.	

	Regió de Chocó. En aquesta zona al nord de Colòmbia una guerrilla (ELN) s'ha fet forta i resulta un enclavament interessant de visitar i fotografiar, encara que la viabilitat no és assegurada.	
	Edifici Monserrate, Bogotá. Antiga seu del diari El Espectador, on va treballar-hi Gabriel García Márquez. El periodista colombià va ser una de les majors personalitats en pronunciar-se a favor de la pau entre els dos bàndols.	
	Museu Nacional de Costa Rica. Més conegut abans com “Cuartel Bellavista”, era una de les seus de l'exèrcit abans de dissoldre'l el 1949.	
	Placa commemorativa a l'antic cuartel Bellavista. Recorda el dia de l'abolició de l'exèrcit costa-riqueny, que va resultar una de les millors decisions preses per part d'un dirigent polític del país.	

Costa Rica
La pau que triomfa

Cuba Emigració a Miami	Platges de Costa Rica. Més enllà de la bellesa estètica, les platges del país són també una de les majors fonts d'ingressos, ja que actuen com a reclam turístic.	
	Centre de la ciutat de San José. Capital del país, és el nucli econòmic i el motor de desenvolupament d'un dels estats on es viu millor en tota Amèrica.	
	Barri de Little Havana, Miami. Un dels barris que concentra més part de la cultura cubana de Florida, encara que des d'un punt de vista més turístic. És on se celebren les tradicions cubanes a Miami.	
	Hialeah, Miami. Població colindant a Miami, que és considerada part de la ciutat segons la concepció americana. És el nucli de residents cubans de Florida, amb un baix nivell econòmic.	

	Aeropuerto Internacional José Martí, L'Havana. L'aeroport principal de Cuba esdevé una localització imprescindible perquè és el punt principal de marxa de molts ciutadans cubans quan emigren.	
	Plaza de la Revolución, L'Havana. Aquest és un enclavament clau per entendre la història de Cuba i el perquè de la situació actual. És on es va gestar la revolució i la independència, i des d'on Fidel Castro feia els discursos.	
	Calle Ocho, Miami. És on es reuneix la comunitat cubana per fer el carnaval. És l'epicentre de la cultura cubana a Miami.	
Mèxic Cacics.	Coyomeapan, Puebla. Un dels pobles que ha denunciat el caciquisme latent a Mèxic. Reclamen que l'alcalde actua com a mercenari i cacic amb els ciutadans, sobretot els indígenes.	

	Catedral de Puebla. Símbol arquitectònic de l'estat mexicà. Serveix com a contextualització del lloc i per donar a conèixer les particularitats culturals de la zona.	
	Murals als elements sagrats pels indígenes. L'amor per les arrels, l'aigua, el sol, etc. és un dels pilars imprescindibles de la cultura dels autòctons de Puebla.	
	Palacio del Gobierno de Puebla. Enclavament polític on segons els historiadors hi han governat la majoria dels cacics de l'estat. El poder s'ha exercit mitjançant autoritats locals que obeïen al governador de Puebla.	
Uruguai Societat benestant.	Universidad de la República, Montevideo. Una de les universitats públiques d'Uruguai més ben valorades. Serveix per representar la fortalesa de l'educació al país.	

	Plaza de la Independencia, Montevideo. No només representa el centre turístic de la capital uruguaiana, sinó que el propi nom explica una de les grans virtuts del país. La independència ha permès al país un gran nivell de llibertat i benestar des de llavors.	
	Seu de Canal 5 o Televisión Nacional de Uruguay (TNU). Una de les virtuts destacades del país als informes internacionals és la qualitat i llibertat dels mitjans de comunicació uruguaians.	
	Platja de Montevideo. La relació del país amb el mar és imprescindible a l'hora de parlar de prosperitat econòmica a Uruguai.	

5.5. Previsió econòmica

Per tal d'establir els costos previstos primer cal determinar algunes consideracions. En primer lloc (1), no es tenen en compte costos d'allotjament, ja que la intenció seria hospedar-se amb els protagonistes de les històries, ja que l'objectiu és conèixer el seu dia a dia. A més (2), els costos es calculen partint de la base que només jo, un sol periodista, realitza el viatge. Finalment (3) cal considerar que les

fluctuacions de preus són incalculables en una fase prèvia ja que el tipus de canvi és diferent a cada país dels elegits, de manera que el càlcul és aproximatiu.

Itinerari de vols¹⁰		
Barcelona-El Prat → Miami I.A.	300 €	Gabriel Márquez
Miami I.A. → A.I. C.México	214 €	Claudia Martinez
A.I. C.Mexico → A.I. San José	256 €	Marcela Villalobos
A.I. San José → A. El Dorado (Bogotá)	225 €	Marta
A. El Dorado (Bogotá) → El Alto A.I. (La Paz)	444 €	Tomasa Medina
El Alto A.I. (La Paz) → A.I. Montevideo	279 €	Victoria García
A.I. Montevideo → A.I. Pistarini (B.Aires)	115 €	Nancy Navarro
A.I. Pistarini (B.Aires) → Barcelona-El Prat	800 €	Tornada
TOTAL	2633 €	

Partim doncs, de la base del preu dels vols, i tal i com s'ha mencionat, sense costos d'allotjament. Pel que fa al material, s'utilitzarà una càmera Olympus OMD E-10 Mark III (en propietat), així com un ordinador portàtil Acer estàndard (en propietat) i material d'oficina com llibretes i bolígrafs valorat en no més de 50 €.

Tenint en compte que el temps d'estada són set setmanes, fem un càlcul de costos de 200 euros setmanals en termes de despeses variables. Un total de 1400 euros.

Alhora, també cal tenir en compte una possible despesa burocràtica afegida: uns 300 euros previstos.

¹⁰ El càlcul del preu dels vols s'ha fet seguint els rastrejadors de preus barats online, seleccionant dates del mes de setembre i descartant sempre la opció més barata i la més cara.

La xifra total de costos és per tant:

$$\text{Cost dels avions} + \text{Cost de material} + \text{Despesa variable} + \text{Marge burocràtic} \\ (2633) + (50) + (1400) + (300)$$

Un total de 4383 euros de despesa.

Per tal de rendibilitzar el projecte, cal buscar possibilitats de finançament, tals com algunes beques per a projectes. S'escauen les següents convocatòries:

Institució	Tema	Quantitat coberta
European Cross-Border Grants https://www.journalismfund.eu/european-cross-border-grants	Històries que van més enllà de les fronteres. Periodisme internacional i de migracions.	Fins a 200.000 € a repartir entre diferents projectes.
International Women's Media Foundation https://www.iwmf.org/programs/reporting-grants-for-womens-stories/	Històries sobre dones arreu del món. ¹¹	No especificat.
National Geographic https://www.nationalgeographic.org/society/grants-and-investments/	Projectes de comunicació de nacions diferents, tant a nivell social com cultural.	Diverses opcions. En el Level I, fins a 8.000 €.

La intenció de presentar-se a aquestes opcions de finançament persegueix l'objectiu d'aconseguir cobrir els costos especificats prèviament. Es demanarien 4.000 €, tenint així un marge extra per a imprevistos.

¹¹ S'escau amb aquest projecte perquè dels set països analitzats, en sis s'ha seleccionat una protagonista dona.

Amb els costos coberts, el preu de venda final es podria estipular sense tenir en compte les despeses. S'estableix com a preu de venda inicial la quantitat de 3.000€.

El balanç final resultant és el següent:

Ingressos		Despeses	
Projectes de finançament	4000	Vols	-2633
Preu de venda	3000	Material	-50
		Variables	-700
		Burocràcia	-300
Total	7000	Total	-4383
Resultat			2.617 €

Així doncs, els diners obtinguts pel reportatge són 2.617 euros inicialment, tot i que en ser publicat en format llibre encara hi podria haver un petit ingrés afegit amb el percentatge del preu de venda que es destina a l'autor.

6. Reportatge

Un cop establerts els perfils de font, el mètode i les consideracions necessàries, aquesta és una aproximació específica per capítols de cada història tractada al reportatge. Una espècie de *teaser* fet a través de converses amb els protagonistes, a qui un cop coneguts personalment i havent conviscut amb ells uns dies, dedicaria els capítols de cada país del reportatge.

6.1. Argentina. Fugint del *corralito*

<<Las calles porteñas presentaron ayer un escenario atípico. Los habituales atascos de tráfico de los lunes en Buenos Aires no se produjeron porque numerosos automovilistas, chóferes de alquiler y trabajadores independientes prefirieron esperar a ver cómo se desenvolvían las nuevas medidas antes de gastar un solo peso. Esta fue sólo una de las reacciones de la población ante las limitaciones de disponer de dinero en efectivo a un máximo de 250 dólares por semana (46.500 pesetas), que se ha asumido aquí que generará trastornos en el proceso de bancarización obligada al que está llevando el Gobierno argentino.>>

Inici de la crònica de La Vanguardia el 4 de desembre de 2001

Figura 5. Imatge d'Argentina en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.1.1. El corralito que ho va canviar tot

Feia tres anys que els habitants d'Argentina suportaven la recessió més extensa de la història del país. La pobresa havia augmentat en un 12% i les taxes d'atur arribaven a més del 30%, rècord històric. Va ser quan el govern del llavors president Fernando de la Rúa va aplicar el decret 1570, un fatídic 3 de desembre de 2001.

Per desgràcia dels argentins, una llei aprovada una dècada abans igualava el preu del peso —moneda nacional— al dòlar, i per l'equilibri macroeconòmic això suposava que la demanda de bitllets superava la capacitat de l'estat de produir-ne. Alhora, el deute del país era majoritàriament en dòlars, fet que transmetia molt poca seguretat als ciutadans. Poc a poc, van començar a retirar els seus estalvis per depositar-los fora del país, sobretot a l'Uruguai per proximitat geogràfica. Després de la retirada del suport del Fons Monetari Internacional aquest fenomen encara es va

accentuar més, i va precipitar al govern argentí a prendre la pitjor decisió política en la història recent dels *albicelestes*.

“La mesura, que poc després seria batejada com el corralito, va imposar restriccions a l'extracció de dipòsits bancaris. Als argentins se'ls va permetre treure un màxim de 250 pesos o dòlars en efectiu a la setmana dels comptes, una xifra que no cobria l'ingrés majoritari de la població en aquell moment. També es van prohibir les transferències de diners a l'exterior. Tot i que les transferències electròniques estaven permeses, en aquell moment només l'1% de les transaccions es feien a través de targetes de dèbit o crèdit, per la qual cosa el decret va paralitzar el comerç i va deixar el vast sector informal de l'economia sense possibilitats de subsistir.” (Smink, 2021).

Arran de la mesura va créixer l'oposició al president. Van produir-se saquejos i grans protestes davant dels bancs, on els manifestants volien recuperar els seus diners. Durant el 19 i 20 de desembre es va congregar el poble davant de la seu del govern, la Casa Rosada, on es va enfrontar amb les forces armades amb un resultat de 39 morts. Havia esclatat una autèntica revolució digna de pel·lícula d'Aaron Sorkin, que s'excarberaria amb la fugida en helicòpter de Fernando de la Rúa i la seva posterior dimissió. La inestabilitat política —quatre presidents nomenats en menys de dues setmanes— i la pobresa creixent durien a una gran fugida de ciutadans cap altres països.

El destí elegit molt sovint oscil·lava entre l'oest de la península ibèrica i l'est de la itàlica: Espanya i Itàlia, per proximitat cultural i història, van rebre llavors una gran quantitat de ciutadans argentins. Tants que a dia d'avui la segona nacionalitat més representada per residents a Barcelona és la italiana perquè com demostren els estudis, molts argentins resideixen a Espanya sota nacionalitat italiana.

6.1.2. Nancy Navarro. Argentins a la fuga.

La història de la Nancy i la seva família és la de tot un poble. Feia ben poc que havia tingut el seu primer fill quan va esclatar tot. Faltaven menys de vint dies perquè el Thiago celebrés el seu primer aniversari i la família encara no sabia que un any més tard arribaria al món la seva germana petita, la Melanie. Tampoc sabien que el seu pare, Martín, no coneixeria a la petita dels Nieto Navarro fins als tres mesos d'edat.

Quan la Melanie va néixer el 2002, el seu pare ja havia abandonat Argentina en busca d'una nova vida. El desembre de 2001 el llavors president d'Argentina, Fernando de la Rúa, havia fet vessar el got amb una sèrie de mesures restrictives sobre la retirada de diners, amb l'objectiu de solventar la greu crisi econòmica que vivia el país. Ben lluny d'aconseguir-ho, va precipitar el poble a unes pitjors condicions i va fer créixer la indignació als carrers. Avui en dia recordem aquells fets amb el sobrenom de *Corralito*, la principal causa que moltes famílies marxessin del país. Entre elles, Nancy Navarro, que tres mesos després de donar llum a la Melanie, va seguir el camí del seu marit. Així és com la Nancy i els petits Thiago i Melanie es retrobarien amb el Martín a Espanya, que encara no havia conegut a la seva filla petita. La joventut els va ajudar a fer el pas, recorda la Nancy: “Nosaltres en aquell moment érem joves i vam decidir començar una nova vida, cansats de la situació al país”.

“Estem orgullosos d’haver pres aquesta decisió”

Ho explica asseguda al saló del seu pis al centre de Gavà, on han viscut els últims anys. “Part important d'escollir Espanya va ser que el meu germà era futbolista i en aquell moment jugava al Tenerife. Jo parlava amb ell cada dia i sempre ens deia que tot era molt millor, hi havia molta seguretat, feina, i ens podia assegurar un futur millor”. El municipi, però, ha anat canviant amb els anys. “Primerament vam escollir

Eivissa, perquè hi teníem família. Després els plans no van sortir com esperàvem i vam escollir marxar cap a Barcelona, perquè al meu marit li havien ofert una feina”.

Van allotjar-se a l’Hospitalet, on el Thiago i la Melanie van créixer fins que durant la seva adolescència van mudar-se a Gavà. El marit de la Nancy va agafar la feina, i ara Martín Nieto és instal·lador de cartells i infraestructures per fires i anuncis publicitaris. La Melanie continua estudiant, i el Thiago es prepara per opositar als Bombers de Catalunya. Ben lluny del seu país d’origen.

La Nancy s’emociona quan hi pensa. “A dia d’avui estem contents aquí a Espanya i orgullosos d’haver pres aquesta decisió”. Encara s’emociona més quan recorda el moment de marxar. “Fatal. Va ser molt dur, és molt difícil desprendre’s de la família, d’estar tota una vida al teu país i haver de deixar-lo. És molt dur, van ser temps molt difícils”.

A vegades no cal anar a Hollywood, tenim històries de superació al costat de casa. La Nancy n’és una. Només tres mesos després de parir la seva segona criatura, va marxar de la inestabilitat econòmica, de la indignació, de les revoltes, a buscar-ho tot en un altre país, sense tenir res més que els ànims del seu germà. “Esperàvem aconseguir feina i una estabilitat econòmica que vam poder aconseguir amb molt de treball i esforç”.

Aquest és el relat de qui va ser forçat a ser nòmada per sobreviure.

6.2. Bolívia. Dos mercats de coca enfrontats

<<*Kausachum coca, huañuchum yanquis*>>. (“Visca la coca, que morin els ianquis”).

Evo Morales, 2013 / Crit de guerra indígena.

Figura 6. Imatge de Bolívia en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.2.1. La perversió cocalera

Quan parles de coca a Bolívia la gent pensa primer en indígenes recol·lectors, i després en mercats de droga. El cultiu de fulla de coca és una activitat tradicional de la cultura andina, encara que a ningú se li escapa que en els temps actuals la majoria de la producció de coca va al mercat negre, amb l'objectiu de produir després cocaïna, una de les drogues més mortíferes del món. No ho és —només— per les sobredosis que causa, sinó pels conflictes que genera i que són ben presents a molts països d'Amèrica Llatina.

No obstant això, a Bolívia els mercats de coca s'organitzen de manera força legal. El mercat negre en queda al marge, encara que tothom sap que hi és, però mira cap a una altra banda. Existeixen dues grans zones productores de coca: la regió de Las Yungas, i la regió de El Chapare. Els primers s'organitzen a Adepcoca, un mercat de la capital, La Paz, i els darrers en un altre mercat a la ciutat de Cochabamba. La tensió entre ambdós grups és present des de sempre, perquè són competència, però ha crescut els darrers anys.

Tradicionalment qui s'ha dedicat a la recol·lecció de fulla de coca són els grups indígenes, un col·lectiu clau per explicar el triomf d'Evo Morales i el socialisme del Movimiento Al Socialismo (MAS) a les urnes. Evo Morales, activista indígena i expresident de Bolívia, era *cocalero* a Cochabamba. En els últims temps, els *cocaleros* de Las Yungas han acusat als governs del MAS de donar suport al mercat de Cochabamba amb polítiques que els afavorien en comparació amb Adepcoca.

Durant els últims anys hi ha hagut molts incidents antidemocràtics a Bolívia, tals com la crisi política de 2019. Bona part de la població acusava Evo Morales de frau electoral, i després de 21 dies de protestes la dreta va prendre el poder de la mà de Jeanine Añez i Morales es va refugiar a Mèxic. La població es va dividir molt en dos bàndols, i també va afectar als *cocaleros*. La majoria d'indígenes de El Chapare —i una petita part de Las Yungas— es mantenen fidels als socialistes, mentre que tota la resta s'hi ha girat en contra.

El passat 2021 un grup de *cocaleros* partidaris dels socialistes van prendre el poder d'Adepcoca amb l'ajuda de la policia —tot i que el govern mai va pronunciar-se oficialment—. L'entitat era prèviament governada per un consell de recol·lectors que va organitzar-se per tornar a recuperar l'edifici, amb el suport de tota la comunitat d'agricultors. Després de setmanes de protestes i altercats armats amb morts, els

cocaleros de La Paz van recuperar el seu mercat i van expulsar el grup partidari dels socialistes. Va resultar un exemple del trencament social del país, i més quan es tracta d'un negoci que forma part de la tradició del país.

No es tracta només d'un mercat, ja que Adepcoca genera més de 150 milions d'euros legals cada any. No obstant això, s'estima que la majoria del negoci de coca acaba al mercat negre —un 80% segons alguns periodistes—. Tampoc es tracta d'un conflicte aïllat, ja que els grups de cocalers empenyaven banderes diferenciades: uns duïen la nacional (usada en símbol d'oposició al socialisme) i d'altres la *wiphala* (bandera indígena, adoptada per grups socialistes). Les disputes per la coca són un reflex del país.

6.2.2. Tomasa Medina. A Bolívia, Rosa Parks balla.¹²

Enmig dels disturbis, sovint armats amb explosius i armes de foc, la vestimenta tradicional d'una dona sorprèn, sobretot perquè amb la dansa la roba li giravolta. Vesteix *pollera y manta*, la indumentària tradicional indígena boliviana, i balla davant de les protestes al mercat d'Adepcoca. Tomasa Medina és una *cocalera* de la regió de Las Yungas, i ha esdevingut un símbol de la lluita. Se la coneix de forma entranyable com “La tía Tomasa”, i els més políticament incorrectes l'anomenen “*la negrita*”. Ho fan amb impertinència però encert, perquè en efecte, Tomasa Medina és negra. Part del seu arbre genealògic és a l'Àfrica i la resta, a Bolívia. Els periodistes locals, com Carlos Quisbert ho feia per a La Vanguardia, la descriuen com “una dona de caràcter explosiu però absoluta franquesa”.

Alguns interpreten els gestos de “la tía” Tomasa com una provocació, encara que molts n'han quedat captivats i en són ara autèntics seguidors. Llança petons a la

¹² El títol fa referència a Rosa Louise McCauley, més coneguda com a Rosa Parks, activista estatunidenca pels drets de la comunitat negra. Va protagonitzar diversos actes de rebel·lia, fent-se valer del seu carisma.

polícia, balla davant d'ells i els hi diu que els estima, encara que amenacin amb disparar-li. Als seus 48 anys s'ha convertit en un símbol del combat contra la por, de la lluita cocalera contra el govern regulacionista que vol prendre el control d'Adepcoca.

Figura 7. Tomasa Medina en les protestes a Adepcoca / Martin Alipaz/EFE

A dia d'avui, amb el mercat de nou sota el control dels agricultors tradicionals, el paper de Tomasa s'ha convertit —inesperadament— en gairebé polític. La gent espera què dirà, com es posicionarà. Volen saber quina serà la seva darrera forma de protesta. Tomasa Medina és la dona que va defensar el seu negoci ballant. Una dona que pica l'ullet a Rosa Parks.

6.3. Colòmbia. Eterna guerrilla

<< —La ilusión no se come —dijo ella.

—No se come, pero alimenta —replicó el coronel. >>

Gabriel García Márquez

Figura 8. Imatge de Colòmbia en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.3.1. Les FARC i el govern, dos terratinents

Crema a Japó la Flama de la Pau, indefallible, perseverant, també terca i obstinada. Un monument contra l'ús de caps nuclears. Els japonesos van fer de fènix, i de les cendres d'Hiroshima en van renéixer en forma de torxa. És allà des del 1964 i només s'apagarà amb la fi de les armes nuclears, coses de la tossuderia ingènua d'aquells que tenen poc a perdre. No existeix per a aquest foc un homòleg colombià. De fer-ho, l'americà demanaria, segur, la pau amb les FARC.

A Colòmbia no hi ha il·lusió. La violència dura tant que costa veure'n el final. L'inici de les FARC data de 1964, encara que les d'avui no són les de llavors. En un inici, els guerrillers marxistes i leninistes vençuts van fugir a les muntanyes, on es van organitzar en força militar, el que anomenarien exèrcit popular. Es van iniciar llavors dècades de lluita armada entre el govern colombià, de caràcter capitalista, i els guerrillers. Dècades de salvatjades i morts habituals sota el pretext d'una ideologia, però amb la motivació real de dominar les terres i els camps.

Aquesta situació va durar fins al 2012, quan a La Havana es van acordar els tractats de pau. El govern, però, els va sotmetre a votació popular i va guanyar el no, principalment, per homofòbia¹³. Els sectors més cristians no volien acceptar els acords de llibertat sexual inclosos dins del tractat. Finalment i després de a intervenció de les Nacions Unides van tirar endavant. Expliquen que després de certificar-se els acords de pau entre els bàndols, els líders locals de les guerrilles es van trobar amb els líders de les policies locals dels pobles de la zona. “Semblàvem tontos matant-nos entre nosaltres”, va dir-li un dels comandants a un sotstinent de policia. Mentre es donaven la mà, aquest va respondre: “Completament”.

Malgrat que amb la ratificació dels acords de pau de 2012 les FARC van deixar les armes, no va ser fins el 2017 que desapareixen com a grup, encara que les guerrilles encara segueixen existint. De fet, el 2019 Iván Márquez, que havia estat número 2 de l'organització, va anunciar una represa del conflicte armat. La motivació era l'incompliment del president colombià Ivan Duque dels acords de pau, i l'assassinat de més de 500 líders socials en mans de militars de l'estat.

Els qui més han patit el conflicte són els camperols de les zones de conflictivitat entre bàndols. Són precisament els que més necessiten una Flama de la Pau colombiana, on poder-se aferrar i esperar que algun dia la puguin apagar.

¹³ Segons l'anàlisi de la periodista Andrea Aldana, 2022.

6.3.2. Marta. Un perdó inesperat.

El cas de la Marta ja ha sortit, molt breu, als mitjans. Té motius per fer-ho. El 2 de maig de 2002 —fa poc més de 20 anys—, els habitants de Bojayá van quedar sitiats durant un enfrontament armat entre forces paramilitars i la guerrilla de les FARC. Per a refugiar-se es van amagar dins de l'església, convençuts que cap dels bàndols l'atacaria. S'equivocaven, perquè la guerrilla va llançar un cilindre explosiu tot just minuts després que va impactar contra la parroquia. 119 víctimes, entre elles 47 nens. Un era el fill de la Marta.

Les FARC han demanat perdó per aquest atemptat. “Ningú em tornarà al meu fill, però ningú podia imaginar que les FARC demanarien perdó, que semblarien penedits. Això no arregla el mal, no, res arregla la pèrdua d'un fill, però permet sanar i seguir endavant”, explicava la Marta a la periodista Andrea Aldana.

El referèndum pel qual el president Santos va voler ratificar el 2016 l'acord de pau amb les FARC va sortir malament. Hi va haver —per molt poc— més colombians en contra de l'acord que a favor. La Marta va votar a favor de la pau, oblidant pretextos de venjança o voluntats de combatre les FARC: “Si hi ha alguna possibilitat que això no torni a passar...” De fet, gairebé tots es habitants de Bojayá —un 95,78% en concret— van ratificar l'acord a les urnes. Va ser a les grans ciutats, lluny del camp i del territori més afectat per les disputes entre govern i FARC, on els resultats de la votació van mostrar una voluntat de venjança, enlloc de pacificació.

Finalment els acords van seguir endavant, encara que els conflictes socials no han cessat. A Colòmbia encara no s'hi ha instaurat vertaderament la pau i la Marta, de qui no sabem el cognom, és el testimoni real que explica les conseqüències de construir un país enfrontat.

6.4. Cuba. Florida, capital la Havana.

<<El Nestor havia sentit a parlar d'un temps en què per tot el país el nom de Hialeah remetia a una fotografia del parc Hialeah, el circuit de carreres amb més glamur i amb més nivell social d'Amèrica, situada en un paratge de somni per a un paisatgista: un parc de mil metres quadrats verd i exuberant, completament artificial, amb un estol de flamencs rosats que hi residien... però ara era una relíquia tancada, un record en estat de descomposició dels dies gloriosos en què els anglos dominaven Miami. Avui, una furgoneta aparcada davant amb el teu nom era prou per fer de la casita de Camacho un lloc socialment elevat a Hialeah.>>

Tom Wolfe a *Bloody Miami*, 2013 (pg. 92)

Figura 9. Imatge de Cuba en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.4.1. La petita Havana

Es triga no més de quaranta-cinc minuts en volar des de l'Aeroport Internacional de Miami a la Havana, capital cubana. Des de Key West, l'últim illot nord-americà —o el

primer mirat en ulls de qui s'exilia— fins a la costa cubana només hi ha poc més d'un centenar de quilòmetres. Abans de l'arribada de Fidel Castro al poder, el 1959, fins i tot hi havia un ferry que recorria el trajecte a diari. El servei va desaparèixer el 1960, amb l'hostilitat creixent entre els Estats Units i Cuba. (Rieff, D., 2013).

La tensió per la dualitat capitalista-comunista ha marcat la dinàmica diplomàtica entre ambdues nacions des de llavors. La persecució política dels dissidents sota el mandat de Fidel Castro (1960-2008), i els posteriors mandats de Raúl Castro (2008-2018) i Miguel Díaz-Canel (2018-) ha comportat en nombroses ocasions l'exili dels opositors del règim, així com la marxa del país d'aquells que, en condicions precàries, busquen refugi en nacions capitalistes. El principal destí dels immigrants és Florida, geogràficament propera a Cuba i un estat pròsper en comparació a Haití, també proper. Els cubans residents als Estats Units representen la major comunitat cubana fora del seu país, amb una població de 1.343.960 (2018) segons l'Oficina del Cens dels Estats Units, encara que s'estima un milió més d'immigrants cubans sense documentació.

Tant és així que en la cultura de Florida, sobretot en la de la seva ciutat principal, Miami, Cuba hi és ben present. El barri de 'Little Havana' és una de les principals atraccions turístiques de Miami i són nombrosos els autors americans que s'han referit al fenomen migratori entre ambdues nacions en les seves obres. El més reconegut, sens dubte, és el periodista Tom Wolfe en la seva obra de ficció *Bloody Miami*, un retrat fosc però àmpliament reconegut per la crítica com a "realista" sobre la multiculturalitat a la ciutat.

El fenomen és tan ampli que la crònica de l'abandonament d'un cubà a la seva pàtria en busca d'una nova veritat als Estats Units capitalistes s'alça essencial. Periodísticament la història mereix assumir el risc de caure en el tòpic dels "Estats Units com a salvadors del món", tan criticat en l'actualitat mediàtica del conflicte

d'Ucraïna pels sectors antiotanistes —en una fal·laç dualitat entre OTAN i Rússia—. La fugida de Cuba cap a la petita Havana, com es coneix Miami, és una gran radiografia dels problemes del país, de les necessitats de la seva gent i alhora obre una nova dimensió. Les dificultats que els exiliats troben en l'arribada als EUA, tals com l'extès racisme o les imposicions burocràtiques, xoquen amb les expectatives creades i creen un poètic mar de grisos davant el blanc-o-negre del capitalisme i el comunisme.

6.4.2. Gabriel Márquez. Miami no és ciutat per als pobres.

El Gabriel és el primer de la nissaga Márquez que no recorda Cuba. Va néixer a La Havana però per a ell, la seva infància es viu primer a Barcelona i després a Miami. L'any 2000, mesos després que nasqués el Gabriel, els seus pares van ser convidats a un casament a Itàlia i, segons explica ell, “van quedar sorpresos al veure el món fora de l'illa, van veure les llibertats socials i econòmiques que tenia la gent a Europa i van decidir que havien de sortir de Cuba”. La decisió presa pels Márquez no era particular, sinó més aviat comuna entre els cubans que no encaixaven en la versió castrista del comunisme.

De fet, els estudis exposen que alguns dels fenòmens de descontent tenen relació amb les polítiques proteccionistes i apunten a <<la limitació relativa del consum —que es relaciona amb la insatisfacció de necessitats bàsiques a partir de les limitacions en la redistribució i els baixos ingressos de la força de treball— (...). S'estableix una correlació entre: una heterogeneïtat productiva socialista, les característiques de la qual plantegen una inestabilitat estructural que afecta el desenvolupament social i origina una limitació relativa del consum, la principal conseqüència del qual és la sortida de part de la força de treball de manera definitiva o temporal des de l'illa per compensar la seva pròpia situació de mobilitat social i ingressos>>. (Fresneda, 2014)

Així doncs, el fet que els Márquez abandonessin el país per motius polítics era força representatiu de la voluntat de bona part del poble cubà d'inicis de segle XXI. El destí elegit, en canvi, no era en un principi el més habitual entre els habitants de l'illa. Van posar rumb a Barcelona "perquè tenien diversos amics que els oferien ajuda". No obstant això, l'aventura a Catalunya duraria pocs anys, ja que el 2010, els pares del Gabriel van perdre les feines obtingudes i van buscar noves solucions. El pare Márquez va emprendre un viatge exploratori cap a la que acabaria sent la residència de la família fins al dia d'avui. Miami.

"Miami només és el paradís si guanyes més de 150.000 dòlars"

A l'arribar-hi va trobar-se amb la major comunitat cubana fora del Carib. Amb un barri anomenat la petita Havana, centenars de milers de cubans ocupant les zones residencials de Hialeah i festes tradicionals de l'illa celebrades a les avingudes de la capital de Florida, va saber que havia triat una bona destinació. va trobar un apartament i va comprar vols d'avió per a la seva dona Tamara i el Gabriel, que d'aquesta manera arribarien als Estats Units pocs mesos després. "Quan els meus pares em van dir que ens mudaríem a Miami, em vaig posar content perquè el Miami que jo coneixia en aquell moment era el de les pel·lícules, encara que em sabés malament haver de deixar tots els meus amics enrere. Per mi, Miami era el paradís", explica el Gabriel. No pot evitar que se li escapi el somriure quan diu el que serà un dels titulars de l'entrevista. "Eren només les expectatives. Miami només és el paradís si guanyes més de 150.000 dòlars l'any."

La Miami que esperaven no era la que van trobar. Corrupció, trànsit nefast, molt mal transport públic i distàncies llarguíssimes, altes temperatures, mosquits i taurons. Aquesta és la història de qui va marxar buscant la llibertat i es va trobar la realitat.

6.5. Mèxic. Els cacics d'avui.

<<Yo soy el gobernador de Puebla, que era un nido de alacranes y que ahora lo tengo perfectamente controlado. Aquí no hay más voz que la mía>>

Maximino Ávila Camacho, 1939

<<Un pinche muerto más o menos no me va a quitar el sueño>>

Gonzalo N. Santos, 1959

<<Los derechos humanos son para los humanos, no para las ratas>>

Arturo Montiel, 1999

<<Estoy ahorita en plenitud del pinche poder; tengo el gobierno en la mano>>

Fidel Herrera, 2010

Figura 10. Imatge de Mèxic en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.5.1. El caciquisme latent

Hi ha poques paraules tan llatinoamericanes com el mot *cacique*. En origen, era el terme usat per referir-se als líders locals de les comunitats taïnes, que poblaven les Antilles. Ràpidament i amb l'arribada dels espanyols al continent, el terme va derivar i servia llavors per referir-se als líders polítics de les comunitats indígenes, sense diferenciar gaire entre elles.

El significat del terme ha canviat encara més amb el temps i ara és ple de connotació negativa. Un cacic és un líder autoritari, profundament antidemocràtic i que exerceix el poder com si fós una autoritat suprema. Mentre que a molts països és part del passat, a Mèxic encara n'hi ha, i tota l'estructura d'alcaladies, autoritats regionals i governadors es construeix sota una clara situació de *cacicazgo*.

Tot va començar als anys 30, amb l'*avilacamachismo*¹⁴. L'historiador de la Universitat de CIDE, Andrew Paxman, és autor del llibre *Los gobernadores. Caciques del pasado y del presente* (2018). Defineix així el caciquisme dels Ávila Camacho: “va pacificar el pistolerisme a base de dissoldre vagues a trets, donar suport a monopolistes i moltes manipulacions”.

El mateix Paxman explica que no li estranyaria demostrar que encara existeix caciquisme a Mèxic. L'exemple és Puebla, el més rural dels estats mexicans, on alguns pobles són gairebé inaccessibles. Un d'ells és Coyomeapan, perdut a la Sierra Negra, amb un únic accés per carretera de muntanya. Coyomeapan, com molts altres pobles amb majoria de població indígena, està sotmès a una greu situació de caciquisme. Amb un 93% de pobresa, està a les mans de la família Celestino des de fa deu anys. Quan a les passades eleccions el 6 de juny de 2021

¹⁴ L'*avilacamachismo* és el terme que utilitzen els mexicans per referir-se a les dècades de poder de la família Ávila Camacho, amb els germans Maximino com a governador de l'estat de Puebla i Manuel com a president del país.

—que els indígenes consideren injustes— va sortir elegit per quarta vegada consecutiva un membre de la família Celestino, els habitants de Coyomeapan van iniciar una resistència i van bloquejar les entrades del municipi.

Els Celestino han anat canviant d'ideologia per ser afins al governador que manés en cada moment, i així mantenir-se dins de la xarxa d'influències de l'estat de Puebla. Són responsables d'autèntiques barbaritats tals com treure les terres als indígenes, irrompre a les cases dels seus opositors a mitjanit per fer passa por als més petits, cometre assassinats, comprar vots...

En aquesta situació que viu Mèxic hi ha un col·lectiu que ho passa especialment malament: els periodistes. El país és el pitjor lloc on exercir l'ofici de tota llatinoamèrica, i és el més mortífer per als professionals de la comunicació. Molts d'ells estan perseguits, s'han hagut d'exiliar o han rebut atacs durant els últims anys.

6.5.2. Claudia Martinez. Periodista busca feina, i casa, i fills.

La Claudia va cometre l'error de fer bé la seva feina. En ocasions, aquesta és la major resistència possible davant d'un estat que no t'ho permet fer. A Mèxic, fer bon periodisme està perseguit, sobretot si l'entens en clau García Márquez: "Ser periodista és tenir el plaer de canviar alguna cosa cada dia". Ella, resident a Puebla, va fer cas de les paraules del colombià i va intentar denunciar, i canviar, la situació del caciquisme a Puebla.

La Claudia va ser la principal periodista —o almenys la única que va firmar les peces sense amagar-se— que va queixar-se del cacicat Celestino a Coyomeapan, i de retruc de tot l'estat de Puebla, del governador Miguel Barbosa, i dels seus subordinats. "El periodisme a Puebla s'ha mort", explica la periodista. En efecte, si el periodisme és el quart poder, a Mèxic es conformen amb tres.

Des de que va publicar els seus articles, ha vist com la seguien pel carrer, com pressionaven a l'escola on treballava —a Mèxic no es pot viure només del periodisme— per a que la fessin fora, i com intentaven expulsar-la de l'estat. Ho han aconseguit. Ara Claudia Martinez no pot entrar a Puebla, fa quatre mesos que no veu als seus fills, i viu amb la por d'acabar com d'altres companyes periodistes assassinades a Mèxic pel sol fet de fer bé la seva feina. Té una ordre d'arrest per part de la policia de Puebla.

La Claudia es una periodista que pel fet de ser-ho, va perdre la feina, la casa i no pot veure els seus fills. És la història d'un país on està prohibit explicar la veritat.

6.6. Costa Rica. La pau desarmada.

<<Benaurada la mare costa-riquenya, que sap del seu fill, al néixer, que mai serà soldat>>.

Ryōichi Sasakawa¹⁵

Figura 11. Imatge de Costa Rica en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.6.1. Un país sense exèrcit

Amb una puntuació de 91 sobre 100 en l'índex de qualitat de la llibertat segons Freedom House, no és d'estranyar que molts portals web valorin Costa Rica com un dels millors països per viure a Amèrica Llatina. Entre els motius que col·loquen el

¹⁵ Sasakawa és un presumpte criminal de guerra, conegut per la repressió anticomunista. Es fa constar que la frase és pertinent per al projecte, i per això se'n cita l'autor, però en cap cas es vol fer apologia de les seves opinions.

país en una situació de benestar, en destaca un d'històric: des de 1949, Costa Rica és el país més gran del món sense exèrcit.

En el seu moment, la decisió va ser controvertida, sobretot per la por a ser atacats. No obstant això, la constitució permetia organitzar forces armades temporals en situacions de crisi, i gràcies a aquesta mesura la idea de quedar-se sense exèrcit no feia tant de respecte. El temps sol tenir la qualitat que dóna perspectiva i així ha estat a la república centroamericana. Ningú diria ara que l'abolició de l'exèrcit fós una mala decisió, i de fet, la història ho avala.

“Així, sense mobilitzar ni un tanc de guerra, al llarg de set dècades ha estat protagonista d'una reafirmació democràtica peculiar, a la vegada que revolucionària, en el desenvolupament progressiu de les seves conquestes socials i també ambientals. Aquest acte, genuïnament disruptiu, va obrir la senda per reconstruir l'ètica social i reemborsar els principis identitaris del pensament, la convicció de llibertat i l'actuació democràtica del ser costa-riqueny. Sens dubte, ha estat la medul·la que encara sustenta les decisions transformadores en pau amb la naturalesa, mare i mestra de la convivència humana”. (Cuéllar, R., 2021).

Des de llavors, Costa Rica ha viscut en una condició de pau que no és habitual als països d'Amèrica Llatina i ha convertit en tangible la certesa universal que només en contextos de pau hi ha lloc per l'esperança. La gent té perspectives de futur en un país on viure és cada vegada una mica millor.

6.6.2. Marcela Villalobos

La Marcela no té temps de res, gairebé no pot atendre'm. Ha començat molts projectes, i encara en té més. “Projectes en ment, diversos! Mai s'acaben”. Es dedica a la promoció turística de la seva zona, la ruta 702 de Costa Rica.

Preguntada per les seves perspectives de futur, totes passen per l'emprenedoria. El seu objectiu és establir la seva empresa, aconseguir 5 anys seguits rendint correctament.

Quan li plantejo com és viure a Costa Rica, dóna suport al que es diu a tot arreu sobre que és dels millors països per establir-s'hi a Amèrica Llatina. "Sí, ho sento així i és així! L'estabilitat política que Costa Rica gaudeix és evidentment diferent als països que ens limiten. Es va crear sota un marc de pau, completament oposat als veïns del nord (Nicaragua) o bé Panamá. L'abolició de l'exèrcit va tenir-hi un rol fonamental per aconseguir-ho. Una democràcia sòlida permet a la gent establir-se, començar negocis, prosperar encara que sigui lentament". Ella n'és l'exemple més adequat. Va rebre fa uns mesos visitants d'arreu d'Europa interessats en el seu negoci, i busca créixer poc a poc.

Sobre l'evolució de l'economia costa-riquenya diu que "és un fenomen curiós". Explica que malgrat que és limitada, això no és un problema per a que la població sigui feliç. Conformisme? En part sí, diu Marcela, però les garanties de pau també són importants. Recorda la dita, que gairebé no importa ja qui la va dir: "Benaurada la mare costa-riqueny, que sap del seu fill, al néixer, que mai serà soldat".

6.7. Uruguai. *Mi paisito*.

<<La experiencia de Buenos Aires está presente en todas mis obras, de alguna manera; pero mucho más que Buenos Aires, está presente Montevideo, la melancolía de Montevideo. Por eso fabriqué a Santa María, el pueblito que aparece en El astillero: fruto de la nostalgia de mi ciudad. Si Santa María existiera es seguro que haría allí lo mismo que hago hoy. Pero, naturalmente, inventaría una ciudad llamada Montevideo>>.

Juan Carlos Onetti

Figura 12. Imatge d'Uruguai en un mapa de National Geographic / Pròpies

6.7.1. “Uruguay nomá”

Tenen a Uruguai una expressió de celebració, *de festejo*, diuen amb aquell accent. *¡Uruguay nomá!* No té cap vincle nacional. Pot ser cridada quan el Club Atlético Peñarol li fa un gol al Club Nacional de Fútbol, quan la loteria toca a casa dels Rodríguez —cognom més comú al país— o quan un estudiant treu un 10 en un

examen. *¡Uruguay nomá!* —de <<Uruguay y nada más>>— és el millor exemple per referir-se a la bonança que els habitants troben als carrers. Uruguai és el país on millor es viu d'Amèrica del Sud, segons la majoria d'estudis.

És comú també referir-se al país com “*mi paisito*”. Té menys de 3 milions i mig d'habitants i una superfície considerablement petita al costat d'Argentina i el titànic Brasil, amb qui té frontera. La seva situació geogràfica entre rius li ha permès una situació poc vista a llatinoamèrica: una absència de conflictes fronterers i un reconeixement absolut de totes les parts del seu territori. Així doncs, més enllà de la independència arran de la colonització, Uruguai ha esdevingut un país força pacífic on hi conviuen bé tots els grups socials, amb una estructura força democràtica.

Tant és així que en diversos països sudamericans s'ha desenvolupat una conscient enveja sana per la situació política del país. El compositor argentí León Gieco, autor de la cançó *Uruguay, Uruguay*, ho exemplifica amb aquesta frase: “L'Uruguai, com a país petit, ho concentra tot i té alguna cosa així com una espècie de màgia. És més natural, té la sal i pebre que es manifesten al seu art, cosa que els argentins hem perdut per desgràcia”.

Davant la perspectiva per la qual associem sovint Amèrica del sud amb violència, governs poc estables, corrupcions i manca de llibertats; Uruguai és la demostració que tota generalització és incorrecta —valgui la contradicció—.

6.7.2. Un dia normal amb la Victoria García

Només començar a parlar diu la Victoria García que ella no és interessant, que té una vida “normal”. Hi penso, li dono voltes. Una vida “normal”, sí. Però la normalitat aquí és una, i al país veí una altra, i al de més enllà una altra. Tan sols que potser el “normal” d'Uruguai s'assembla una mica més al “normal” de Barcelona.

Estudia Enginyeria de Producció a una universitat pública, tot i que té només 18 anys. Tot just comença. Viu a Malvín, un barri força benestant de Montevideo, on va cursar l'escola pública. Estudia a part anglès i portuguès i fa poc s'ha graduat en el diploma Cambridge de llengua britànica.

Viu amb la seva mare, que va estudiar dret i treballa al sector privat, encara que sovint visita el seu pare, que té una tecnicatura en sistemes, i treballa per l'estat. En un dia normal va a la Universidad De La República (UDELAR), al gimnàs i a vegades, surt a la nit a ballar.

La Victoria viu bé, està contenta. Li pregunto què li agradaria canviar i no ho sap. L'absència de grans problemes, per comparació, es converteix en notícia. Al cap de reflexionar una mica i en conversa amb la seva mare diu que li preocupa la seguretat, la quantitat de robatoris que va en augment al país. "Però *tá*¹⁶, com a tot arreu, la ciutat està una mica deixada".

Em sorprèn una mica que no tingui gaire de què queixar-se, però penso que potser és això la Bonança uruguaiana. Hi ha històries que són interessants per les coses que no hi passen.

¹⁶ "*Tá*" és una expressió uruguaiana que serveix com a connector, per dir <<i>ja està>>, en el sentit de destacar la poca rellevància d'un argument.

7. Conclusions

El principal objectiu del treball era la preparació d'un projecte de reportatge informatiu, amb base social i identitària, que expliqués la realitat de l'actual gent d'Amèrica Llatina, sense deixar de mirar al passat colonial del territori. El projecte ha estat satisfactori, almenys en la seva actual fase de reproducció.

La intenció era donar una visió plural i pròpia de cada nació de l'Amèrica Llatina, enlloc de l'habitual perspectiva europeïsta i globalitzada. Amb el nou mètode de treball centrat en la interacció constant amb les fonts, això podria aconseguir-se fàcilment, tot i que tal tenir en compte que deconstruir una mirada europeïsta és complicat. En les entrevistes del reportatge la sensació era sovint de no comprendre en la seva totalitat la realitat social de cada nació. Com recorda el proverbi africà citat a l'inici del treball: "Fins que els lleons no tinguin els seus propis historiadors, les històries de caça seguiran glorificant al caçador". En aquest sentit apunto, doncs, que sense haver viscut i sentir-te part d'Amèrica Llatina el nivell de realitat al que ens podem apropar mai serà el mateix que el que tindria un ciutadà d'aquests països.

Un cop ressaltat el fet que és impossible fer un reportatge adequat sobre un territori sense ser-hi o haver-hi estat, cal reforçar que —per extensió— també és complicat preparar-lo. Per tant, aquest projecte ha consistit no només en un treball de camp ple d'entrevistes, sinó també en una gran recerca sobre geografia, cultura i realitat social de les diverses nacions.

Així doncs, i a expenses d'una possible necessitat de canvi de mètode un cop sobre el terreny, s'ha dissenyat un mètode de reportatge basat en les històries concretes, i en la suma d'elles per crear un relat comú, tal i com s'especificava als objectius. Metodològicament aquest sistema sembla satisfactori un cop aclarits els diversos

passos i superats els primers obstacles, i malgrat que el camí del projecte tot just és a l'inici, ja es pot valorar exportar el mètode a altres temes. D'una banda, es pot valorar incloure en una segona part altres països no tractats d'Amèrica Llatina. D'altra banda, també es pot portar a altres zones, i podria servir per explicar la complexitat dels Estats Units d'Amèrica, dels Emirats Àrabs Units o de les illes de la polinèsia. Totes aquestes zones són un conglomerat de nacions diferents.

Pel que fa al format del reportatge, sempre s'ha partit de la base d'una dualitat de mètode: reportatge per fascicles o edició de llibre tradicional. Un cop valorats tots els aspectes, resulta més fàcil el format llibre. Ofereix més possibilitats de maquetació i edició, així com facilita al lector la creació d'una idea conjunta a través de cada història.

En relació al fons, les històries trobades per a cada nació destaquen per ser molt potents. Si bé és cert que les facilitats no han sigut les mateixes en uns casos que en d'altres (en la història de Cuba o Argentina ha estat molt fàcil aconseguir relats interessants, mentre que amb Colòmbia ha estat molt complicat), la bona rebuda que la proposta ha tingut per part de les fonts és esperançadora. Fa pensar que en un possible viatge a les ciutats d'aquests personatges, seria més fàcil que s'obrissin per obtenir més declaracions i testimonis interessants.

No obstant això, també cal concloure que s'ha de ser prudent a l'analitzar l'èxit dels personatges, dels temes, de les nacions escollides i de la pròpia metodologia. Aquesta darrera comptava amb la idea de treballar amb els protagonistes com si ells mateixos fossin autors, de manera que es garantitzés que la mirada no fos eurocèntrica. Com que aquesta fase forma part d'un període més avançat del projecte, amb la planificació no podem veure si efectivament el mètode funciona i compleix els objectius.

D'altra banda el que sí que podem afirmar ja en base a la presa de contacte entre fonts i periodista és que la diversitat cultural és ben present ja en el llenguatge. Tan l'entrevista amb la Victoria, la protagonista uruguaiana; com també la conversa amb la Claudia, mexicana, exemplifiquen a la perfecció aquest raonament. Van aparèixer ja tot just en les primeres respostes expressions típiques de les seves nacions: un element clau per a mostrar la cultura dels països elegits.

Així doncs, amb els peus a terra i sent conscient de la dificultat d'afirmar-ho abans d'enfrontar-se al repte real, es pot constatar que el projecte és prometedor. La seva possible flaqueza és el finançament, ja que parteix de la base d'una beca institucional. És possible que el reportatge només valgués la pena si l'autor exercís de corresponsal a Amèrica Llatina per a algun mitjà, o comptés també amb algun altre encàrrec remunerat.

Finalment, voldria esmentar la possibilitat d'entendre aquesta recerca més enllà del propi projecte. El mètode aquí dissenyat, i l'estructura seguida, podria ser molt satisfactòria també en altres àmbits. Una recerca sobre el pretext dels "*chinos*", mot que sovint utilitzem per referir-nos a tota la comunitat de l'est d'Àsia, combatria també estereotips racistes i es podria fer seguint aquesta base.

8. Bibliografia

Llibres

ALDEKOA, X. (2019). *Indestructibles*. Ediciones Península.

BARLEY, N. (1983). *L'antropòleg innocent. Notes des d'una cabana de fang*. Edicions 62.

DE GIUSEPPE, M., LA BELLA, G. (2021). *Historia contemporánea de América Latina*. Turner Noema.

GALEANO, E. (1971). *Las venas abiertas de América Latina*. Siglo XXI de España Editores.

GALEANO, E. (2003). *El libro de los abrazos*. Siglo XXI de España Editores.

GARCÍA MÁRQUEZ, G. (1955). *Relato de un naufragio*. El Espectador de Bogotá.

GUERRIERO, L. (Ed.). (2017). *Cuba en la encrucijada*. Debate.

PAXMAN, A. (Ed.). (2018). *Los gobernadores. Caciques del pasado y el presente*. Girjalbo.

WOLFE, T. (2013). *Bloody Miami*. Columna.

Colectivo 5W. (2022). *La paz herida*. Revista 5W. Núm. 7.

Digital

EUROPEAN COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. (2021). *The Power Atlas. Seven battlegrounds of a networked world*. (Visitat habitualment, última visita 26 d'abril de 2022). Recuperat de: <https://ecfr.eu/special/power-atlas/>

FREEDOM HOUSE (2022). *Argentina: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 4 de maig de 2022). Recuperat de: <https://freedomhouse.org/country/argentina/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Bolivia: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 9 de maig de 2022). Recuperat de: <https://freedomhouse.org/country/bolivia/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Colombia: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 10 de maig de 2022). Recuperat de:

<https://freedomhouse.org/country/colombia/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Costa Rica: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 18 de maig de 2022). Recuperat de:

<https://freedomhouse.org/country/costa-rica/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Cuba: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 27 d'abril de 2022). Recuperat de:

<https://freedomhouse.org/country/cuba/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Mexico: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 27 d'abril de 2022). Recuperat de:

<https://freedomhouse.org/country/mexico/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE (2022). *Uruguay: Country Report 2022*. Freedom in the world 2022. (Visitat habitualment, última visita 27 d'abril de 2022). Recuperat de:

<https://freedomhouse.org/country/uruguay/freedom-world/2021>

GALEANO, E. (2010). *Carta de agradecimiento al recibir el premio Stig Dagerman*. (Visitat el 3 de gener de 2022) Recuperat de:

<https://nataliagomezdelpozuelo.com/un-texto-de-galeano-para-empezar-el-2013/>

NOTHIAS, T. (2018). *How Western Journalists Actually Write About Africa*. Journalism Studies. (Visitat el 3 de gener de 2022) Recuperat de:

https://www.researchgate.net/publication/311929243_How_Western_Journalists_Actually_Write_About_Africa_Re-assessing_the_myth_of_representations_of_Africa

PÉREZ, M.A. (2012). *De Europa al Nuevo Mundo: la inmigración europea en Iberoamérica entre la Colonia tardía y la Independencia*. Open Edition Journals. (Visitat el 12 d'abril de 2022). Recuperat de:

<https://journals.openedition.org/nuevomundo/63251>

SÁEZ, A. (2021). *En el caribe también hay una ruta de los naufragios*. Revista 5W. (Visitat el 12 de febrer 2022). Recuperat de:

<https://www.revista5w.com/temas/migraciones/en-el-caribe-tambien-hay-una-ruta-de-los-naufragios-31419>

Audiovisual

PUIG, O., HARBIDE, A. (2022). *Tombes de sorra*. 30 minuts. Televisió de Catalunya. Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. (Vist el 8 de març 2022). Recuperat de: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/30-minuts/tombes-de-sorra/video/6138983/>

POSTEMA, J. (2020). *Stop Filming Us*. Filmin. (Vist el 25 de febrer de 2022). Recuperat de: <https://www.filmin.es/pelicula/stop-filming-us>

HOME COMFORT MAPS. (s.d.) [Mapa polític d'Amèrica Llatina]. (Vist el 3 de gener de 2022). Recuperat de: <http://ccat.sas.upenn.edu/romance/spanish/219/01prehistoria/latinampolitical.jpg>

9. Annexos^{17 18}

9.1. Entrevista a Gabriel Márquez (transcripció)

Gabriel Márquez es un joven de 22 años que vivió en Barcelona desde los dos años hasta los diez. Sus padres emigraron de Cuba en búsqueda de mayores libertades. Con la crisis de 2008, acabaron mudándose a Miami, dónde tenían conocidos. Gabriel no recuerda Cuba, aunque vive dentro de la mayor comunidad cubana fuera de la isla. La pequeña Habana.

¿Tus padres por qué vinieron a España?

En el 2000 mis padres fueron invitados a una boda en Italia y visitaron Barcelona por unos días. Al salir de Cuba, quedaron asombrados de cómo era el mundo fuera de la isla, vieron las libertades sociales y económicas que tenía la gente en Europa y decidieron que tenían que salir de Cuba para tener algún tipo de futuro. Eligieron Barcelona específicamente porque tenían varios amigos que insistieron en que fuéramos y nos ofrecerían ayuda.

¿Y en qué momento deciden irse a Florida?

En la crisis del 2008 mi madre perdió el trabajo y tras dos años buscando empleo no logró hallar nada y en el 2010 mi padre perdió el trabajo. Él sabía que no podría encontrar empleo en Barcelona que cumpliera con las mismas condiciones, así que decidió hacer un viaje prospectivo a Miami.

¹⁷ Les entrevistes es fan —i transcriuen— en castellà, entenent que és un idioma plenament conegut pel parlant català i permet apreciar tot el vocabulari utilitzat pels protagonistes en les seves declaracions. La traducció podria, en aquest cas, perdre les particularitats de parla dels entrevistats, característiques que resulten imprescindibles d'apreciar per a donar-li sentit al reportatge.

¹⁸ Al reportatge només s'inclou la transcripció de les entrevistes que s'han pogut fer de forma més extensa. La resta de fonts han estat contactades o bé fora de gravació o en format de conversa, fet que dificulta la transcripció.

¿Por qué Miami?

Eligió Miami porque aquí viven familia y casi todos los amigos de su infancia. Estuvo dos meses en casa de su mejor amigo y enseguida pudo encontrar trabajo, así que encontró un apartamento y nos compró los billetes a Miami a mi madre y a mí, fue una decisión repentina.

¿Cuáles eran tus expectativas sobre Florida?

Cuando mis padres me dijeron que nos mudaríamos a Miami, me puse contento porque el Miami que yo conocía en ese momento era el de las películas, aunque me supiera mal tener que dejar a todos mis amigos atrás. Para mí, Miami era el paraíso.

¿Todavía lo sientes así?

Eran sólo las expectativas. Miami solo es el paraíso si ganas más de 150.000 dólares al año.

¿Por qué?

Las distancias son muy largas, hay mucho tráfico, el transporte público es un chiste, peajes diarios para moverte por la ciudad porque todo está lejos y hay que coger autopista, gasolina más cara del estado, tercera o cuarta ciudad más cara del país, una de las ciudades más corruptas del país, la única estación es verano (y bien caliente), demasiados mosquitos, tiburones, la gente conduce fatal, etc.

¿Se nota mucho la influencia de la cultura cubana en Miami?

Sí, en Miami hay una mezcla interesante entre varias culturas latinoamericanas (colombiana, venezolana, puertorriqueña, centroamericanas) y la cultura afroamericana. Pero la cultura cubana es la más notable por todo Miami.

¿Tenéis tradiciones o fiestas propias cubanas adaptadas a Miami?

Fiestas cubanas no hay muchas ya que Fidel (Castro)¹⁹ hizo un esfuerzo en reemplazar las tradiciones cubanas por sus propias fiestas, pero en la calle 8 (calle central del sur de Miami que atraviesa la pequeña Habana) se celebra cada año un carnaval.

¹⁹ Una de les majors crítiques de la comunitat opositora al règim cubà és la personificació del poder en torn de la figura de Fidel Castro.

9.2. Entrevista a Nancy Navarro Montoya

Nancy Navarro nació en Argentina, de dónde se fue hace dos décadas. Vive ahora en Gavá, Cataluña, dónde llegó desde Buenos Aires buscando huir del Corralito y de la enorme crisis económica del país. Vive con su marido y sus dos hijos, y ha remodelado su vida en España. No fue fácil, pero se enorgullece de la decisión.

¿Por qué decidieron irse de Argentina?

En 2002 mi marido y yo decidimos irnos de Argentina con nuestros dos hijos de 2 años y 3 meses, rumbo a España ya que Argentina sufría una gran crisis mundialmente conocida como fue el corralito y nosotros en ese momento éramos jóvenes y entonces decidimos comenzar una nueva vida cansados de la situación del país.

¿Por qué a España?

Primeramente elegimos Ibiza porque teníamos familia ahí pero luego los planes no salieron como deseamos y escogimos irnos a Barcelona ya que mi marido le ofrecieron un trabajo. Parte importante de escoger España fue mi hermano que era futbolista y en ese momento jugaba en España en el Tenerife, hablaba con él cada día y siempre nos decía que era todo mucho mejor, había mucha seguridad, trabajo y que nos aseguraba un futuro mejor y fue un gran impulso para que diéramos el paso.

¿Cómo les sentó tener que irse?

Fatal. Fue muy duro, es muy difícil desprenderse de la familia, de estar toda una vida en tu país y tener que dejarlo. Es muy duro. Fueron tiempos muy difíciles.

¿Cómo fue la adaptación?

La adaptación fue muy difícil al principio ya que a mi particularmente no me gustaba nada y añoraba mucho, sobre todo los afectos de la familia. Esperábamos conseguir trabajo y una estabilidad económica que se pudo conseguir con mucho trabajo y esfuerzo. Al día de hoy estamos muy contentos aquí en España y orgullosos de haber tomado esta decisión.

9.3. Entrevista a Marcela Villalobos

Marcela Villalobos vive en Costa Rica y está orgullosa de ello. Tiene tranquilidad y perspectivas de futuro. Se dice que los costarricenses son conformistas. A ella le da igual. Atareada y emprendedora, se encarga de hacer publicidad turística de su zona.

En los informes de algunas ONG dicen que Costa Rica es de los mejores países para vivir en América. ¿Lo sientes así?

Sí, lo siento así, ¡y es así! La estabilidad política que en Costa Rica gozamos es evidentemente distinta a la de los países que nos limitan. Se creó bajo un marco de paz, completamente opuesto a los vecinos del norte (Nicaragua) o bien incluso Panamá. La abolición del ejército tuvo un rol fundamental para lograr esto. Una democracia sólida le permite a la gente establecerse, empezar negocios, ir prosperando aunque sea lentamente.

Los ánimos son buenos.

Si hablamos en términos económicos, es un fenómeno curioso porque a pesar de que nuestra economía aún es subdesarrollada, culturalmente se nota que eso no es un obstáculo para que la gente parezca feliz, al parecer la típica frase característica "pura vida" que se utiliza para responder o señalar cualquier cosa, calza bien con esta teoría de que a pesar de estar mal o poder estar mejor decimos que estamos bien.

¿Cuánto conformismo hay en este fenómeno?

El costarricense promedio es algo conformista también, no necesita ni ambiciona mucho así que con las oportunidades que el país brinda se siente cómodo. La naturaleza, los diferentes tipos de clima, oportunidades laborales, ese pasado menos violento, entre otros factores creo que nos hace uno de los países más estables por tanto mejores para vivir con tranquilidad en América Latina.

Como emprendedora, ¿qué retos tienes con tu nuevo negocio?

El reto mayor es poder sobrepasar ese período de aproximadamente 5 años que tarda una pequeña empresa en concretarse. Eso es lo mínimo en tiempo que debe existir para asegurar que tendrá un funcionamiento decente por más años...

¿Ideas para el futuro?

¡Proyectos en mente varios! Nunca se acaban. La meta principal que tengo es lograr posicionar de una manera más integral el destino turístico sobre el cual nos encontramos: Ruta 702 en Costa Rica.

Es un trabajo laborioso.

Sí. En un día normal me gusta crear, soy diseñadora y publicista también. Así que normalmente salgo con las responsabilidades del hospedaje, si hay que coordinar limpieza, desayunos, o facturas pendientes, reservas, etc. Y luego me dedico a crear, contenido para nuestro proyecto o bien para otros.

¿Qué te gusta más de tu tierra?

Cómo es. Vivo en La Tigra de San Carlos, Alajuela. Es una zona de mucha selva tropical, de hecho somos vecinos de la reserva en categoría privada más grande del país el Bosque Eterno de los Niños.